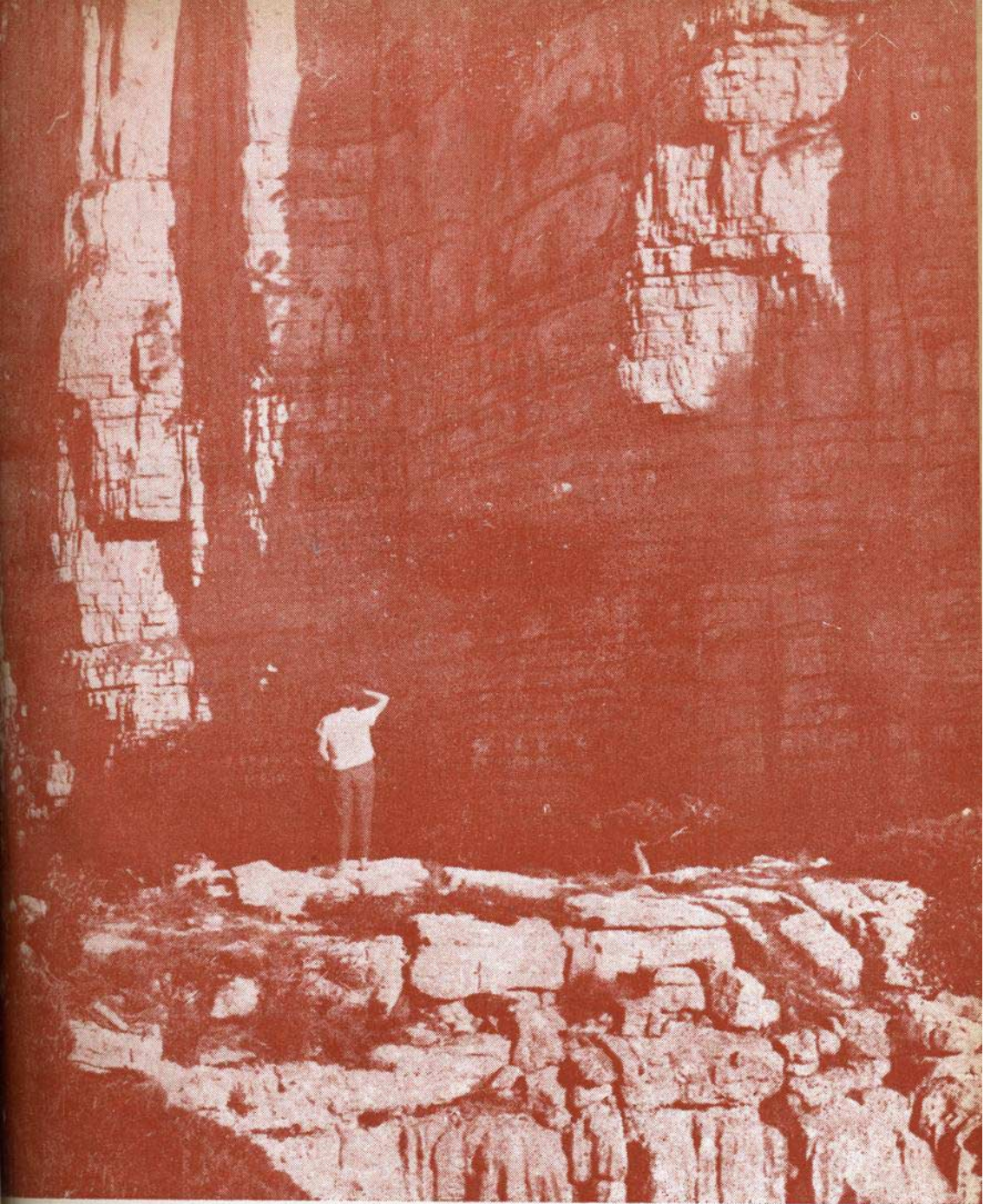

Naše planine

NAŠE PLANINE

Revija Planinarskog saveza Hrvatske

»Nostre Montagne« — Rivista della Federazione Alpina Croata

»Unsere Berge« — Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

»The Mountains« — Review of the Alpine Association of Croatia

»Nos Montagnes« — Revue de la Fédération Alpine Croate

Uprava: Zagreb, Gajeva 2a, polukat, telefon 37-316

Urednik: dr. Željko Poljak, Zagreb, Škrlečeva 25/I

Redakcioni odbor: prof. Vladimir Blašković, Stjepan Brlečić, Pero Lučić - Roki i dr. Miljenko Rendulić

Izlazi u 6 dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 400 Dinara, a za ustanove, društva i poduzeća 1000 Dinara. Cijena pojedinom broju 150 Dinara

GODINA XI.

OŽUJAK — TRAVANJ 1959.

BROJ 3-4

SADRŽAJ

Ivan Gušić: Nova godina na Risnjaku	53
Halid Čaušević: Marginalije rubu jedne specijalke	60
Srećko Božičević: Jedan nezaboravni vidik	64
Fran Kušan: Zakopane, središte planinarstva u Poljskoj	65
Riječki planinari na Kilimandžaru	70
Janko Senderdi: Kartotografske zanimljivosti	72
Janko Senderdi	76
Antun Deanković	78
Valter Antun — Tuna	79
Vijesti	80

Prilog:

Dr. Željko Poljak: Orjen i njegova skupina — Planinarsko-turistički vodič	85
---	----

Slika na naslovnoj strani:

Stijene u Subrinom amfiteatru na Orjenu

Foto: dr. Željko Poljak

NAŠE PLANINE

GODINA XI.

OŽUJAK — TRAVANJ 1959.

BROJ 3—4

Ivan Gušić, Zagreb

Nova godina na Risnjaku

1958.

— Kuda ćemo za Novu Godinu? To je za tri dana, znaš!

— Pssst, čut će nas! — Tišina. — Za Novu Godinu, veliš? Pa, da idemo na Risnjak?

Nisam dospio odgovoriti. Umjesto toga:

— Slušajte, vas dvojica tamo, prekinite razgovor ili ću ja prekinuti predavanje!

Time je naš dogovor bio naglo prekinut, ali — glavno je bilo rečeno i preostalo je još samo da se dogovorimo za tehničku stranu puta. No to možemo i zadnji dan, a sad bismo ipak mogli pripaziti malo na predavanje i pribilježiti koju riječ.

Zadnji dan je u Zagrebu padala kiša. U promoćenim »mongomerijima« trčali smo s predavanja u poslovnicu »Autotransa«, pa opet na predavanje, pa u »Na-Mu«, pa na vježbe, pa opet u trgovinu. Bilo je hladno, oblaci su visjeli nisko nad gradom i nije izgledalo naročito privlačno. No, — odluka je pala: ide se.

— — — — —
Drugo jutro smo još mamurni utrpali naprtnjače i sebe u autobus za Rijeku i zavalivši se u sjedalo, nastavili smo prekinuto spavanje. Ne sjećam se kako smo prošli kroz Gorski Kotar. Tek, osjetio sam kako me neko drma za rame i ugledao sam konduktera i čuo sam kako mi govori:

— Zar niste vi htjeli sići na Kamenjaku?

Isti čas autobus je naglo zakočio i nas dvojica ispadosmo na cestu i nekoliko trenutaka smo tako stajali, gledajući autobus kako se udaljava po serpentinama, i tek tada jedan primijeti:

— Pazi, sunce!

Da, stvarno. Sunce je sijalo, tek malo prije izašavši iza brda, odozdo su se pušile magle i bilo je toplo i mirno.

Polako smo zagrizli u uzbrdicu. Priječili smo okuke ceste koja vodi iz Rijeke na Platak. Oskudna, isušena trava prekrivala je padinu išaranu mješavicom hrpama škrapastog vapnenca. Naprtnjče su bile prokletе teške. (Budimo iskreni: bili smo totalno izvan forme, ali svaljivali smo krivnju na preopterećene naprtnjače. Snijegu ni traga, ali dereze su bile tu, — zlu ne trebalo.

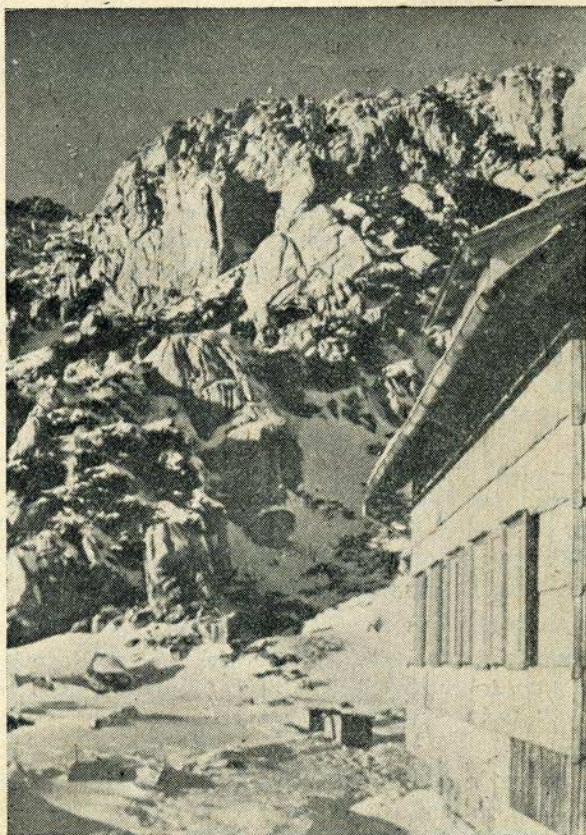
Začuli smo zavijanje kamiona.

— Da ga hvatamo?

— Ma ajde, da sad trčim na cestu. Jedva se vučem. Osim toga, imamo cijeli dan za tih pišljivih par kilometara. Ovako bi prerano došli!

Bio je to dobro argumentirani razlog i lako smo se dali nagovoriti na tu liniju manjeg otpora. — Izvalili smo se na tlo i počinuli časak. Tako smo se zadihali da sam sa strahom mislio na ono što smo planirali za iduća dva dana.

No, čini se da je to bila samo prolazna kratkotrajna kriza. Izbili smo na cestu i uskoro je prestao uspon, a hladan vjetar zapuhne nas i skoro smo počeli poskakivati od »osvježenja«. Prešli smo sa južne strane na osojnu i — snijeg je bio tu. Sklizali smo se po zaleđenim »špurama« od kamiona, a stabla i grmovi bacali su dugačke modre sjene po blještavom krupnozrnatom snijegu.

Nova godina na Risnjaku

Foto: Lj. Babić

Imali smo jedan foto-aparat, ali — dvije vrste filma: kolor i crno-bijeli. Diskusija je bila žestoka: svaki je navijao za svoj film.

— Hajde da biramo.

— Vrijedi. Par. Hop! Šešt! Moje je!

Pobijedio sam. U aparat smo stavili kolor.

— Znaš, ako ga ispucam prije kraja, stavit ćemo crno-bijeli — veliko-dušno rekoš. Nisam mislio da ću dva kolora ispucati do prekosutra opodne. Ali, nije mi žao. Žao mi je nešto drugo: da nisam imao trećeg. Ovako, ostalo je nešto i za crno-bijele slike u »Našim planinama«.

Ugledali smo dom na Platku i čas kasnije ušli smo u lijepu, svijetlu blagovaonicu. Nekoliko posjetilaca-skijaša sa zanimanjem su ogledavali naše nabrekle naprtnjače. Kad smo izjavili da smo se dovukli pješke od Kamenjaka, pogledali su nas kao da smo rekli — od Zagreba. No, morali smo ih razumjeti: oni nisu bili planinari, — samo skijaši.

Olakšali smo naprtnjače za nekoliko brižljivo odmjerenih dekagrama suhe hrane i izašli smo van. Došli smo u napast da posudimo jedne skije — ta već godinu dana nismo stali na daske.

— Da im malo pokažemo kako se vozi, a?

— Bolje nemoj, mogli bi nas krivo shvatiti. Osim toga, idemo u februaru na Komnu, pa ćeš imati skijače preko glave.

I tako smo pošli pješke na malu šetnju. Snijeg je bio tvrd i škripao je pod cipelom. Gledali smo stazu za »Jadranski veleslalom« i svaki si je u sebi mislio:

— Bogami, ja tu ne bi... pa još kad je led...

A glasno smo rekli:

— Dobra staza. Gledaj tamo, kristijanija lijevo, pa desno, malo stisneš i već si dolje.

Snježnik je bio sav žut pod kosim zrakama crvenog sunca. A oko nas, u sjeni, snijeg je bio modar. Gledali smo kako vrh Snježnika postaje sve žući, pa sve crveniji i kao da je rasvjetljavao okolno nebo svojim plamenom, i mislili smo si kako bi bilo lijepo, da imamo još jedan dan više, pa da sutra skočimo malo na Snježnik. Ovako nam je Snježnik izmakao. No to je jedan razlog više da dođemo drugi put, — tješili smo se. Na čas su zabljeskala stakla na domu pod vrhom, a zatim se sve ugasilo i nebo je postalo crno. Vratili smo u kuću i zavukli se pod izlizane, prašnjave deke.

Drugo jutro probudilo me kako mi neko baterijom bljeska u lice. Bio je to omiljeni način mog prijatelja (on je tvrdio da je to jedini efikasan način) da me izvuče iz krp. — Kasnije sam ga jedva od toga odučio.

A vani — gusta magla poglela je po snijegu. Visoka crnogorična stabla izgledala su sivo i nejasno. Posjetioci — Riječani skijali su se u okolini doma, a nama je p rišao opskrbnik:

— Znaš, ovaj, dečki, — noćas smo vas mogli primiti na spavanje, ali večeras, — za Staru Godinu — svi su nam ležaji već dugo rezervirani. Svi, do jednoga.

— Drugim riječima, nabacujete nas van? No, u redu, nema veze.

— Pa, kud ćete sad? — upita da pokaže kako suosjeća s nama.

— Već ćemo vidjeti. Doma, po svoj prilici. E, pa doviđenja.

— Doviđenja, dečki.

Doma? Zar doma? Zar smo tako izgledali? Ni izdaleka. Idemo, jasno, na Risnjak. Kuća je doduše neopskrbljena i neuredena, — četiri zida i krov nad glavom, što bi se reklo, — ali već ćemo se nekako snaći.

I pošli smo. Gazili smo polako, jednakomjerno i izmjenjivali se s vremenom na vrijeme u vodstvu, — odnosno u prćenju snijega, ako hoćete. Po-

katkad bismo ugledali koju staru markaciju i to obično na mjestima gdje nije moglo biti ni najmanje sumnje u smjer puta. Na čistinama i prosjekama — dogovarali smo se malo, sagnuvši se nisko i uprijevši rukama u koljena da malo smanjimo pritisak remenja od naprtnjače, — a ako se baš nikako nismo mogli složiti, tada bi jedan s uzdahom olakšanja skidao naprtnjaču i vadio kartu.

No, šuma je bila lijepa. Puhao je vjetar i povremeno rastjerivao maglu, i tada bi kroz granje pokriveno snijegom zasjalo sunce i splet svjetloplavih šara koje su bacale krošnje, rasprostro bi se po snijegu. Ledom pokrivena stabla koja su rasla koso na strminu zacaklila bi se, a čitava šuma postala bi svjetlija i prijaznija, kao da se napila sunca.

— Lijepo, ha?

— Jest. Upravo za tvoj kolor.

Orijentacija

Foto: Lj. Babić

I bilo je. Naslonivši se na drvo znali smo čekati duge minute da se na časak probije sunce i osvijetli koji bizaran detalj. Bizaran, rekao sam? Ne, nije tu bilo baš ništa bizarnog i neobičnog, bila je to samo šuma u snijegu, svježem snijegu, i hrapava kora prevučena ledom ili slomljena grana pognuta pod snijegom, to su bili ti »bizarni« detalji.

— Pazi, sad će ti sunce!

I — pritisak na okidač, zapor se otvori i uhvati, zarobi sliku koja nam se oku svidjela.

Sašli smo na cestu, otprilike na pola puta od Platka do Risnjaka. Bili smo nisko u dolini, a u zavjetrini, a sunce je otsijevalo od snježnih površina.

— Mali odmor, ha?

— Dobra ideja.

Sjeli smo na panj i gledali Snježnik preko koga su se još neprestano valjali oblaci, i kao da bi se samo na časak razderali na njegovom stjenovitom vrhu, i već bi nadolazio novi val, valjajući se polako ali uporno.

— Da otvorimo radio?

— Nema smisla, po danu se slabo čuje.

— Možda ćemo uhvatiti Učku.

Imali smo mali baterijski tranzistorski prijemnik. Težio je svega 600 grama, a bio nam je dobar, veseo drug u besanim noćima na Risnjaku, koje su nas još čekale.

Krenuli smo. Strma snježna strana blistala je prema nama, a iza nas je ostajala vijugava zmijolika traka naših stopa u mekanom, nedotaknutom snijegu. Gazili smo duboke zapuhe, a svaki korak bio je mjerenje dubine snijega, a to je bilo — već prema mjestu — od 15 do 50 centimetara.

A kad bismo zastali da se ispušemo, jedan bi obavezno primijetio:

— Pazi, gledaj Snježnik. Opet je ljepši nego prije. Vrijedi ga snimiti.

Tako se to ponavljalo nekoliko puta, a Snježnik je zaista svaki put bio drugačiji, čas u suncu i snijegu, čas u maglama koje su se neprestano trgale i nadolazile nove, a mi ovdje kao da smo osjećali onaj vjetar tamo i čuli njegovo zavijanje, i škripanje golih, povijenih stabala. I zaista, začas je opet nalegla magla i vjetar je nosio oblake snijega, a mi smo stali, uvukli glavu u ramena i čeka dok prođe najžešći reful. Iglice snijega bole su u lice i zavlačile se u svaku poru. No bio je to suhi snijeg — mogli smo ga hvatati rukom kao pijesak i nije se uopće topio na dlanu. Kad smo izbili na greben, opet je zasjalo sunce, a pod tankom naslagom snježne prašine blještao je plavičasti led. A onda:

— Gledaj, Risnjak!

Ispriječio se na drugoj strani doline, široki raspucani zid sa crnim žljebovima i bijelim ukliještenim snježanicama. Bio je sav u suncu, no bilo je to već kasno zimsko sunce, i stijene i snijeg bili su kao preliveeni žutim svjetlom, išarani dubokim, tamnim sjenama, a nebo je bilo — rekao bih — ljubičasto.

— Da, lijepo je, ali gledaj te boje. One ukazuju na skori zalaz sunca, ne? Što misliš o tome?

A šta je tu trebalo misliti? Sjurili smo se u mračnu, hladnu rupu, lomeći ledenu koru i sklizujući se između drveća. S druge strane — još jedan uspon, posljednji za danas. Gurali smo se kroz grmlje, štiteći rukama oči, i propadajući do koljena, ponovno smo se prtili naviše.

E, gdje je sad već bio Snježnik! Skoro se utopio u tamnoplavom nebu. Samo vrh mu je još bio u suncu. A bio je daleko i izgledao je sitan. — Oko nas, snijeg je bio žut. Skoro ne prirodno žut.

Konačno, kuća je stajala pred nama. (Da ne velim da smo mi stajali pred njom, umorni i zadihani, i zurili u zakovane kapke na prozorima i zaključana dvostruka vrata). Nijema, pusta, mrtva.

— Pa, da uđemo?

— Naravno, što čekaš? Vadi stvar.

Zavukli smo žicu u bravu i, nježno joj tepajući, pokušali smo okrenuti jezičac brave.

— No, hajde, još samo malo... — i, kao nekim čudom, brava škljocnu i vrata se otvoriše...

Ušli smo. Zapuhnuo nas je vlažan vonj svježeg oličene, nezagrijane prostorije. A u kuhinji — nije bilo štednjaka...

Bila je Stara Godina. Naložili smo kaljevu peć u velikoj prostoriji — budućoj blagovaoni, vjerojatno — no morali smo štedjeti sa drvima i da smo imali termometar vidjeli bismo da smo jedva uspjeli stupac žive približiti ništici — s donje strane... Peć je stvarno bila topla. Ali:

— Pazi, stari, da ne sjedneš tu. Prolio sam vodu.

— Misliš, da ne smočim tur? Ti si, mali, naivan. Pogledaj, nema bojazni!

Za nekoliko trenutaka, mlaka se, naime, zamrzla... Pa kud li je dovraga odlazila ona toplina iz peći? Nismo ni pokušavali da si s time razbijemo glavu. Bilo je zima, jezivo zima i to je bilo sve.

Konačno su i dereze našle korisnu upotrebu. Nadovezali smo gurtne i vezice od cipela i za sve to smo zavezali praznu limenku od konzerve i to je bio kabljič za vodu. (Prvo smo, jasno, trebali odvaliti komad stijene u cisternu da probijemo led). Ne trebam posebno naglašavati kako je zanimljiv posao bio — slijedeće jutro — odvezivati zamrznute gurtne.

Vani je već bila duboka noć. Bila je mjesečina, magle su se vijale oko kuće, nošene vjetrom, sve u svemu — lijepo, romantično čak, ali — zima...

Naslonili smo se leđima na peć, žvakali zamrznute kobasice i slušali radio. Bila je Stara Godina i sve stanice po čitavom svijetu bile su u prazničnom raspoloženju. No to nije bilo dovoljno da i nas baci u takvo raspoloženje. Šutjeli smo i svaki si je mislio svoje. A kad bismo počeli cvokotati i tresti se, digli bismo se i započeli jednu rundu divljih urođeničkih plesova u mračnoj prostoriji. Tukli smo se sa svojim sjenama. Zatim bi izletjeli na snijeg i nastavili divljati na mjesečini. Da nas je neko tako vidio (i čuo) pomislio bi da je upao među razjarene ljudoždere u vrijeme njihovih ritualnih plesova.

— Danas je zbilja nesvakidašnja hladnoća. Trebalo bi o tome napisati u »Naše planine«. Na primjer — naslov: »Kako sam doživio Risnjak«.

— Doživio? Bolje da staviš: Kako sam preživio Risnjak...

— — — — —

Približavala se ponoć. Skakali smo u ritmu džeza i vježbali se u bacanju noževa. Ivo Robić je pjevao u Opatiji. Bilo je izvlačenje za televizor. Ni jedan od nas nije ga dobio... Odjednom, udarac o gong i:

Dragi slušaoci, želimo vam sretnu Novu Godinu hiljadu devetsto pedeset i osmu!

— E, pa stari, sretna Nova!

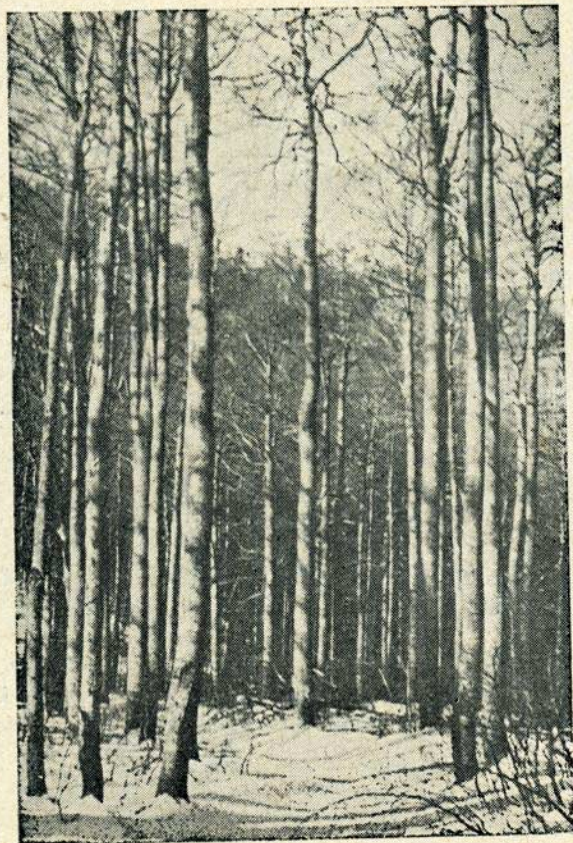
Napipali smo se u mraku i stisli si ruke. Ostatak novogodišnje noći proveli smo u istom štimungu, kao što smo je i dočekali:

— Ave Risnjak imperator, morituri te salutant! — time smo i »starom, dobrom« Risnjaku zaželjeli Sretnu Novu.

Drugo jutro, prvi dan Nove Godine. Ukočeno smo se dovukli do prozora i pokušali otvoriti kapke. Kad mi je to uspjelo, skoro sam pao s prozora u snijeg. Bio sam zapanjen, zadivljen. Kakvo vrijeme, kakvo sunce! Urlali smo od veselja i popadali kroz prozor napolje. Stajali smo na snijegu, naslonivši se na kuću i zijevali smo u sunce. Sunce je palilo, a mi smo bili zaslijepljeni, opijeni i zatvorenih očiju pustili smo da nam prži lice. Prvi dan Nove Godine lijepo je počeo. Trebalo ga je, zato, iskoristiti.

— Odmah na vrh!

Nismo uzimali dereze, premda je na nekim mjestima snijeg bio spuhan a stijene su bile prelivene ledenom glazurom. Penjali smo se po razvedenom kamenitom hrptu desno od puta, jer je put bio u jaruzi gdje je snijeg bio mekan i dubok do pasa. Doline su još bile crne, u hladovini, a oko nas sunce se ljeskalo u kristalima snijega. Izgledalo je kao da je po snijegu

Suma pod Risnjakom

raspršena fina prašina od sitnih komadića razbijenog ogledala. Oštri rubovi zastruga, poredanih u dugačkim nizovima, bacali su tanke potkovičaste sjene, oblika poput mladoga mjeseca.

Zastajkivali smo da snimamo i skakali smo s kamena na kamen propadajući pritom u snijeg, a sve tražeći što zgodniji ugao za »lovljenje motiva«. Vikali smo jedan na drugoga i uzbuđivali se, sasvim zaokupljeni ljepotom snijega i sunca. Grmovi klekovine sa ledenim zastavicama od vjetra činili su se kao da su umjetno načinjeni i umetnuti u staklo. U daljini se vidjelo mnoštvo planina, koje su kao nizovi otoka izranjali iz maglenog mora. A vidjeli smo i pravo more. Grebeni planina oštro su se ocrtavali i bili su svjetloplavi, a more je bilo žuto i blještalo je kao rastaljena kovina.

Velebit, dugačak i nazubljen, Učka, široka i osamljena, bezbrojni planinski lanci Gorskog Kotara s našim najbližim susjedom — Snježnikom, pa Slovenski Snježnik, sav u snijegu, a daleko iza njega — visoki lanci Kamniških i Julijskih Alpa.

Nismo mnogo govorili, samo bi netko s vremena na vrijeme neartikulirano zaurlao, što je značilo da je oduševljen nečim šta dosad još nije opazio. To se događalo vrlo često.

Stajali smo pod piramidom, koja je na sebi nosila široku ledenu zastavu, kao da pokazuje smjer vjetra. Bili smo zadovoljni sami sa sobom, a imali smo biti i zašto...

— Kao slika.

— Vraga slika. Htio bih ga vidjeti da mi nacrtá takvu sliku.

— Da, imaš pravo. A da ju i nacrtá, današnji kritičari bi rekli da je to — kič. Uostalom, to će ti razni lazari reći i za tvoje kolore, bez brige.

— A, vrag ih nosi. Baš je ovo silno...

Popodne smo iskoristili za sunčanje i spavanje. Kuća ima staklenu verandu, pretsoblje što li, okrenuto na jugozapad i bio je pravi užitak ležati ispružen po stolcima, sav u suncu, a sve okolo — toplo, bez vjetra. Radio je tiho svirao, a mi smo sušili čarape, drijemali, spavali, gledali Mali Risnjak — ali, on nas nije više privlačio. Današnje prijevodne vrijedilo je za cijeli dan, i još koliko više...

— Haj-haj, stari, zamisli one bijede koji se danas izležavaju u krpama...

— A popodne će ići u kino...

— Ha, ha, ha!

— — — — —

Noć je bila dobra. Jučerašnje zagrijavanje tek se danas osjetilo. Moglo bi se čak reći, da smo veći dio noći prespavali, uz male prekide.

Sutradan — pospremanje, zaključavanje doma i — povratak. Posljednji pozdravi Risnjaku sa Medvjedih vrata, silaz u Crni Lug kroz vlažnu mirisnu šumu, divlja vožnja kamionom na zaleđenim balvanima do Delnica, i drugi dan ujutro — počela su opet predavanja, ali Risnjak, Risnjak je ostao u sjećanju još dugo, dugo...

H. Čaušević, Sarajevo

Marginalije na rubu jedne specijalke

U krošnjama prenjaskih gvozdova danas čitav dan pjevaju boje svoju veliku pjesmu umiranja. U skerletno-crvenim, žutim, zelenim i smeđim pelerinama jašu boje Prenjom glasno hihoćući iznemoglom listopadskom suncu, što čući na srebrnim vrhovima planine. Putuju boje, a iza njih ostaje šareni ćilim smrti satkan od leševa mrtvog lišća.

Vrište boje u gvozdovima, mrkim kao hajdučke obrve, pjevaju svoj labuđi pjev, jer znaju da će uskoro umuknuti pod glušim teretom prenjaskе bjeline. Na taj način, u svom vječnom, neumitnom hodu otkrivaju — meni se bar tako čini — jedan smisao planinarstva.

Usuđujem se da krupno griješim, da budem i odveć ličan, ali danas kada sa Velike Kape upijam sliku Prenja natopljenog umornom toplotom jesenskog sunca, izgleda mi da nalazim najtočniji odgovor na pitanje koje mi je toliko puta postavljeno: »Što tražiš u tim gudurama?« Uvijek sam odgovarao da tražim ljepotu, divlju ljepotu koja nosi stravu, koja zahtijeva da se borimo za nju, da riskiramo. Danas bi moj odgovor više nego ikada potkrijepila stvarnost.

Pogled sa Lupoglava prema Lučinama

Foto: D. Pavlović

Želja za borbom i ljepotom dovela je ovamo mnoge, a mnogi će još doći. Prenj pamti tolike uzvičke ushićenja i pobjedničke kliktaje radosti, ali pamti i krikove iznemoglih, koji nisu poznavali sve njegove busije ili nisu bili dorasli gerilskim napadajima bijesne planinske stihije.

U stijeni, kada naoko čvrsti oprimak popušta pod rukom, kada penjačevo uže puca kao presječeno nekim nevidljivim mačem, kada klinovi kao pomamni iskaču iz kamenih pora, ili kada se na nesretnog penjača ruši lavina kršljivog kamenja — žrtve su moguće, pa nekako i logične. Takve žrtve primamo srcu lakše, kao i smrt vojnika koji pada u jurišu na bojnome polju. Ali Prenj ne postavlja svoje zasjede samo u stijeni, nego i tamo gdje ih obično ne bismo lako očekivali. I u dolinama, relativno sigurnim i zaštićenim, čak i u magli vreba bijes osvetoljubive planine. Mlade Slovenke Ada Modić i Marija Hribar izgubile su život gotovo u samoj dolini Tisovice, a Mladen Škreb, napušten i iscrpljen, pao je u Vlasnom dolu, nekoliko stotina metara od planinarske kuće. Tako je Prenj postao ubojica nemoćnih ili neopreznih, koji su gladni ljepote unišili u neravnu borbu.

Prije pola stoljeća tražio je prenjске ljepote i ispitivao čudesne fenomene ove planine pasionirani poklonik dinarskog krša, pokojni dr. Radivoj

Simonović. On je bio mnogo oprezniji. Sa čitavom ekspedicijom, sa konjima, vodičima i nosačima prolazio je kroz Prenj »od sviju planina najljepši i najveličanstveniji«. Sve što je na Prenju privuklo njegovu pažnju, pažljivo je bilježio ili fotografirao — za razliku od mnogih modernih planinara. On je planinu ispitivao sa mnogo strana, i kao planinar i kao esteta i kao učenjak. Njegov opis Prenja i pored svih nedostataka još ni danas nema premca u našoj planinarskoj literaturi. Neosporna je zasluga Simonovićeve što nam je kao planinar prvi opisom i slikom približio Prenj, a posebno njegove najzabačenije dijelove, skupinu Lupoglava i Galića, te ledenjačku dolinu Lučine.

U Prenju

Foto: V. Matz

U predjelu Lupoglava, najelegantnijeg vrha u Bosni i Hercegovini priroda je pokazala svu svoju kreativnu sposobnost za stvaranje i urbanističko usklađivanje surove kamene arhitekture raznih stilova. Dok je barijera Lupoglava sa Ovčom i Sopljem građena u stilu starih i, gotovo bi rekao, vitkih katedrala, dotle na suprotnoj strani stijena Galića i Heraća nije ništa drugo nego sivo, lijepo složena kamena tvrđava bez i najmanje nježnosti. Podnožjem ovih masiva prolazi usko ledenjačko korito Lučine, samo ponegdje išarano zelenim krškim uvalama.

Ovo je najljepši dio Prenja, dalek i osamljen, koji na prepad osvaja. Nikad ne ću zaboraviti jednog ljetnog smiraja kada je tisuće narančastih i ljubičastih pahuljica predvečerja padalo po kamenu Lučina a nebo iznad Lupoglava gorilo bojom užarenog bakra. Nevidljivi majstor scene uspio je tada da i u Lučine unese, bar na momenat, igrom svjetlosti čarobnu pjesmu boja. Ali sve je to bilo kratko. Kamen je opet poprimio svoj stari oblik, a aluminijska sivina vratila se i ponovno legla na morenske mogile iščezlog ledenjaka, na stijene usnulih masiva. Opet je sve postalo divlje, samotno i gluho.

»Lijepo je samo ono, što je surovo i strašno«. Ako se ne varam to su riječi Rousseau-ove. Gledajući smjenu boja u Lučinama one večeri, ja sam im priznao istinitost.

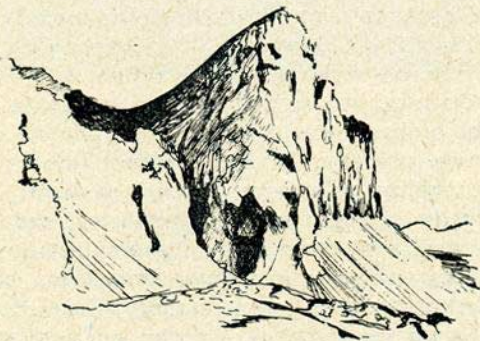
Gledam u svoju specijalku i krivo mi je da je baš u ovom dijelu Prenja nepotpuna, po svoj prilici i pogrešna. Eto, iz Poljica ispod Lupoglava preko Vjetrenih brda vodi stari čobanski put pod samu Zelenu Glavu, najkraća veza sa, pašnjacima u sjevernom dijelu Prenja. O tome putu, koji prolazi kroz prirodno okno u Vjetrenim brdima, u karti nema ni traga. Gotovo sam siguran, da su ovaj prolaz poznavali već stari ilirski pastiri, prve lutilice po prenjским bespućima. A upravo njima, ilirskim čobanima, izgleda da imamo zahvaliti ne samo za putove nego i za imena nekih prenjских vrhova. Otiš, Kantar, Taraš — ovi nazivi svakako nemaju slavenski korijen, a po svoj prilici ni Cetinj. Pa i samo ime Prenj potsjeća na pretslavensko doba naše povijesti.

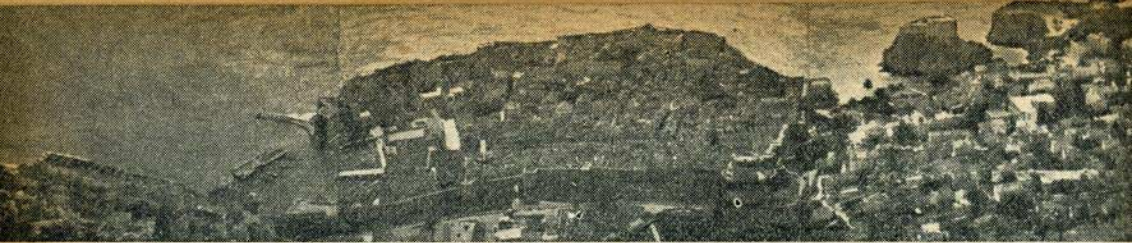
Historija prvenstveno je priča o ljudima. Ljudi su njezin subjekat. Historičara zanima planina samo ukoliko su na njoj živjeli i djelovali ljudi. Pisanje povijesti i kronike planina prepušteno je obično geolozima. Njihove priče su međutim toliko suhoparne, gotovo odbojne. Stotine tisuća godina su njihova jedinica mjere. Mislim, da bi anale, kronike i povijest planina svakako trebali sastavljati i pjesnici, muzičari, slikari. Oni imaju najbolji instinkt, najoštrije oko, najistančaniji sluh, da osjete i prate planinu u njenim stalnim mijenama.

Zar Zoranić u svojim »Planinama«, pisanim prije više stoljeća, Dučić u svojim »Pismima«, Šain na akvarelima iz Kamniških Alpa, Arnič u svojoj simfonijskoj poemi »Pjesma planina« i mnogi drugi nisu dali čitava poglavlja u historijskoj kronici planina?

Pa i ova planina, čiju specijalku, iskidanu od vjetrova držim u rukama, ima svoje, makar i sićušne kronike. Sve one će jedamput zajedno dati građu za cjeloukupnu historiju Prenja. Nazor je u svom pjesničkom opisu našao načina da lapidarnim ali snažnim riječima prikaže Prenj onakav kakav jeste i kakav je bio od ljudskog pamtivijeka. Na platnima Šeremeta (»Boračko jezero«) i Tiješića (»Motivi iz Konjica«) nalazimo samo iskrice života ove planine. Ljubarda je zahvatio mnogo dublje. Ali najveći kroničar Prenja je samotni slikar Lazar Drljača, koji već godinama, noseći u sebi jednu veliku tajnu, luta Prenjom i na platnima i kori drveća piše njegovu historiju.

Možda je stari slikar upravo danas, kada vrište boje u gvozdovima, napisao jednu novu stranicu prenjске kronike.

Srećko Božičević, Zagreb

Jedan nezaboravni vidik

Uspinjao sam se vijugavom stazom iz Dubrovnika prema Srđu, 412 metara visokom vrhu iznad Dubrovnika. Sa svakog zavoja pogled bi odlutao daleko na pučinu ili se zaustavio na gradu neposredno ispod mene. Žurio sam da što ranije stignem na vrh do opservatorija, i nastojao sam da se ne okrećem do cilja, no sve prostranija slika tokom uspona stalno me zaokupljala. Uspon je vrlo strm i postaje sve toplije.

Zrak iznad kamenja titra od vrućine. Cvrčci u kržljivoj travi ili u hladu borova i čempresa neumorno koncertiraju. Ne prestaju niti jednog trena, i izgleda, kao da pri sve većoj vrućini padaju u veći gudački zanos. More titra na suncu, kao da je pretvoreno u jednu nepreglednu srebrenu masu. Rub između kopna i mora obilježen je bijelom linijom zapjenjenih valova.

I evo me na vrhu! Duboko ispod mene raširio se Dubrovnik u svoj svojoj dužini i širini. Pred njim otok Lokrum, a dalje iza njega blještava ploha, koja se na horizontu spaja u sumaglici sa nebom.

Iza Lapada nižu se otoci Daksa, Lopud, Šipan, Jakljan i zeleni Mljet na kraju horizonta. Kopno i more! Zelene borove šume, ponegdje koji visoki čempres, šarenilo cvijeća uz ljetnikovce, bijeli kamen i bistro nebo bez oblaka. To je slika jednog dijela mog obzorja. A tamo prema jugoistoku nižu se vrhovi crnogorskih planina. Na granici mora i kopna bijele se kuće Cavtata, žuti se pijesak plaža Mlina, Srebrena i Kupara i zeleni pojas čempresa i agava. Iza mene visoravan i gole vapnenačke planine Hercegovine.

Nisam mogao niti pomisliti, da se sa Srđa širi ovako divan vidik! Gledam zidine Dubrovnika — grada, koji zaista sa pravom nosi naziv »biser Jadrana«. Izgleda mi ovako bijel, kao pravi biser u plavoj titravoj školjci Jadranskog mora. Lokrum je kao zelena grana bora bačena u more. Suncem obasjanim trgovima, ulicama i bedemima giblju se crne sitne točke. To su ljudi! Zrak titra nad potamnjenim crvenim krovovima. Kula Minčeta dominira. Zidine čuvaju jednu bogatu prošlost, sklad kamenih lukova, govor mramornih kipova, fontana, umjetničkih slika, muzeja i riznica. Cijeli je Dubrovnik zapravo jedan veliki muzej — od vrata Pila, preko Straduna do vrata od Ploča! Lovrijenac izvan gradskih zidina na visokoj hridini, izgleda kao da nije djelo čovjeka već prirode. Dalje od vrata Pila redaju se moderne zgrade. Visoki blokovi hotela i drugih zgrada ne djeluju više skladno u ovom nezaboravnom pogledu. Drveće i raznobojno cvijeće u ovom dijelu grada, kao da želi svojim zelenilom prikriti nesklad kamenih oblika — smiriti kontrast između starog i novog, prošlosti i sadašnjosti.

Ugodno je bilo sjediti na ovom vrhu i promatrati grad ispod sebe. Vidio sam, da planinar, koji uživa u panorami vrhunaca, može taj užitak naći i u Dubrovniku. Srđ sa svojim jedinstvenim položajem dominira na liniji kopna i mora, pružajući širok zrenik i jedan od nezaboravnih pogleda.

Zakopane, središte planinarstva u Poljskoj

Kao ni mnoge druge zemlje na Sjeveru Evrope, nije ni Poljska gorovita zemlja. Najvećim njenim dijelom prostiru se nizine i visoravni od kojih 600 metara visine. Samo je na krajnjem Jugu zahvaćena planinama, koje se u Sudetima i u Karpatima nalaze pretežnim dijelom u susjednoj Č. S. R. Posebno su Karpati jače razvijeni i dostižu u Poljskoj, u svom glavnom masivu, u Visokim Tatrma najveće visine poljskog zemljišta (do

Visoke Tatry: Mnich iznad Morskie Oko

Foto: F. Kušan

2600 m). To su i najrazvedeniji, najzanimljiviji planinski predjeli Poljske, i u njima se planinarstvo s alpinizmom već odavno uzdiglo na stepen najnaprednijeg i najmasovnijeg planinarstva u Evropi. Treba samo u ljetnim mjesecima zaći u bilo koji dio sjevernog predbrežja poljskih Karpata, pa da se vidi ta masovnost u posjećivanju planina, u usponima i penjanju kroz strme i stjenovite prolaze brojnih granitnih i vapnenačkih vrhova.

Naročito ćemo velik broj planinara i turista susresti u Zakopanima, vrlo lijepom i slikovitom planinskom gradiću blizu južne poljske granice. Do njega nije teško doći. Najbliži mu je pristup iz historijskog Krakowa, u kojemu svaka ulica, svaka zgrada odiše starinom i gdje posjetioc može upoznati veliki dio poljske povijesti. Za 2—3 sata autobusne vožnje kroz razmjerno niske, ali prema svome izgledu izrazito planinske krajeve, dolazimo preko mjesta Nowy Targ u Zakopanima. Mjesto se je smjestilo na velikom prostoru brežuljastog podnožja Sarnie Skale, pa iako se njegovo središte okupilo uz dugu glavnu (Krupowski — u smjeru prema mjestu Kuznice) i nekoliko kraćih sporednih ulica, ipak se je najveći broj njegovih kuća razmjestio oko brojnih košarica i uz tamne šumarke oko prometnih cesta. Do Zakopana vozi i željeznica, i to ne samo iz Krakowa: iz svih dijelova Poljske voze u vrijeme sezone i izravni vlakovi za Zakopane, sve tamo od dalekog Baltiku. Zato je možda tim putem i teže zaći u ovaj kraj. Svagdje nailazite na veće ili manje skupine putnika, svagdje guranje i navala uglavnom domaćih turista i planinara. Teško je i na putu s tolikim putnicima, a još je teže s njima u Zakopanima, gdje je uza sav velik broj divnih kuća i kućica nedovoljno mjesta za smještaj desetaka tisuća planinara i izletnika.

Za toliki promet mjesto je i suviše maleno. Kroz njegove ulice ljudstvo se kreće u svim smjerovima, a staromodne kočije, na kojima sjedi kočijaš obučen u odijelo karpatskih gorštaka, pomaže u transportu na veće udaljenosti do malobrojnih, razmjerno malih hotela, do autobusne i željezničke stanice, do uspinjače ili pak još dalje do privatnih kuća na periferiji mjesta.

Sve je tu jednostavno i skromno, bez zapadnoevropskog luksuza mondenih turističkih centara. Jeftina se i jednostavna hrana može dobiti i u narodnim mliječnim barovima, gdje je u svako doba dana sve dupkom puno. Posjetioci Zakopana i njegove okoline uistinu je stalo samo do planinskog zraka i sunca. I staro i mlado nema na sebi mnogo odjeće. Kao da je svima ovladala želja da što veći dio svoga tijela izlože suncu i zraku. Izvan mjesta, na brojnim prilazima prema susjednim planinama, kao i na samim usponima, i za vrijeme boravka u slobodnoj prirodi sloboda je u odijevanju još veća. Poljake ne iznenađuju u slobodnoj prirodi susreti s jedva nešto pokrivenim tijelima poljskih ljepotica. Treba znati da ti ljudi žive daleko na sjeveru i da su na to naučeni.

Kad je govora o masovnom posjećivanju ovih krajeva, treba odmah istaći neobično razvijen smisao Poljaka za čistoću i održanje reda u svakoj prilici i na svim mjestima. Nakon čestih zadržavanja velikog broja prolaznika uz potoke i izvore, u hladu šumskog drveća ili na suncu otvorenih livada, nikada nećete naći niti najmanjeg odbačenog predmeta, papira ili slično. Sve se to sobom odnaša, zakapa ili spaljuje. Nema ni oštećivanja drveća, kidanja bilja — uopće svagdje se vidi samo velika ljubav, veliko poštivanje prirode i prirodnih spomenika. Odatle u Poljskoj i toliko nacionalnih parkova, rezervata.

Od samih Zakopana, još je ljepša njegova živopisna okolica s prostranim livadama i malim, mjestimice već dosta prorjedenim smrekovim šumama. No više od svega čitav kraj ukrašuju prostrani vidici prema susjednim vrhovima, prema Giewontu i Czerwone Wierchy. Svi su ovi vrhovi tu, blizu i na domaku. Po ugodnim putevima, najvećim dijelom kroz bukove

i smrekove šume, bez većeg napora i za svega nekoliko sati može se laganim hodom uspeti na Sarnia Skalu, koja je najbliža (1377 m). Putevi u bliža izletišta, do kojih dnevno kreće na tisuće planinara, vode vrlo često kroz tijesne doline brzih gorskih potoka (Dolina Bialego, D. ku Dziurze, D. Stražyska i t. d.). Uz svježiu vodu, u dubokom hladu starih bukava, jela ili smreka vrlo se ugodno odmara i pije redovita poljska »herbata« (čaj). Prekrasna je dolina Kościelisko, s istoimenim mjestancem, uz koje se prostiru prostrane košanice, natopljene vodom potoka Kyrova Voda.

Pogled na Zakopane sa uspona na Sarnia Skalu

Foto: F. Kušan

Na ulazu u Dolinu Bialego nalazi se na rubu crnogorične šume velika skakaonica s amfiteatralno razmještenim gledalištem. Na suprotnom kraju Zakopana, prema sjeveru vozi uspinjača do Gubalowke (1123 m).

Do viših se dijelova Tatra može i žičarom, koja se uspinje od mjesta Kuznice (1014 m). Kuznicom protječe potok Bystra, što obrubljuje Zakopane s istoka i utječe u Zakopianku na sjeverozapadu. Žičara se uspinje sve do Kasprowy Wiercha (1988 m), koji je jedan od najviših vrhova na sjevernom rubu Zapadnih Tatra. Odatle je onda moguće vrlo lagan uspon i na ostale vrhove ovog dijela poljskih Tatra.

Već nas ispod vršnih grebena Sarnie Skale (1377 m) dočekuju planinski borovi, koji se ovdje u gustom sklopu (klekovina bora) nadovezuju na transku smrekovu šumu, uglavnom po sjevernim i sjeveroistočnim obroncima. Južni i jugozapadni obronci, kao i rub grebena ogoljeni su, bez zatvorenog biljnog pokrova.

Visina je tog prvog grebena neznatna, jedva nešto viša od 1200 m, pa ipak su i odatle razgledi lijepi i prostrani. Preko gustih šuma sjevernih

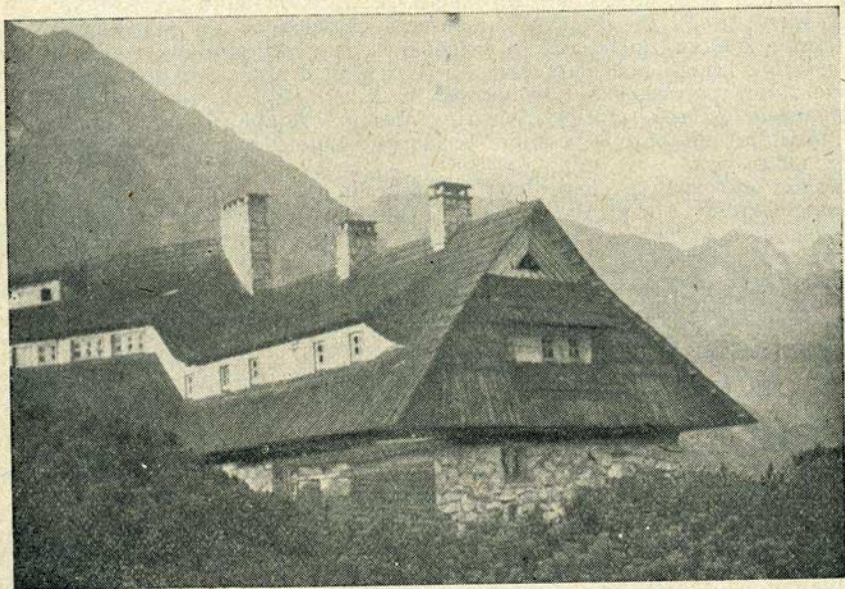
obronaka Sarnie Skale pruža nam se pogled na Zakopane i na susjedne zaseoke, a onda još dalje prema sjeveru, do posljednjih izdanaka Karpatskog gorja, na koje se prema istoku nadovezuju prekrasni Pieniny. Još su ljepši pogledi na same Visoke Tatry, u kojima se među prvim visovima ističe Giewont, legendarna poljska planina, s grebenom u obliku položene ženske glave i gornjeg trupa (slično našem Kleku!). Giewont je visok 1894 m, a pristup je do njega vrlo lagan. Sve je tu udešeno za masovni turizam, u kojemu sudjeluje svakodnevno više tisuća planinara. Sa svih strana, odatvud kroz proplanke i šume stalno se javlja silhueta Giewonta, koji gospodari nepreglednim tamnim šumama i travnatim padinama...

Nešto su dalje Czerwone Wierchy (2123 m), s nekoliko visokih glavica (Ciemniak, Krzesanica, Malolaczniak, Kopa Kondracka), kojima prolazi granica sa Č. S. R. Na putu, koji nas vodi izravno od Zakopana dolinom Kościeliske, ostavljamo iza sebe visoke crnogorične šume, ostavljamo i klekovinu planinskog bora te se uspinjemo do pojasa s izrazitom alpskom vegetacijom. I podloga se tu mijenja: dolomite zamijenjuju u najvećem dijelu graniti, koji izgrađuju glavni masiv Visokih Tatry. Tu su već stijene pokrivene žutozelenim i crnim slojem lišaja. U rastrganom pokrovu planinskih biljaka ističu se velikim cvjetovima visokoplaninske vrste klinčića, ljubice i zvončica. Najizloženija mjesta gusto su protkana priliegnutim i sitnolisnim planinskim vrbama, raznim kamenikama i brojnim nitastim i grmastim lišajima.

Zbog žestoke oluje i jake kiše, nismo uživali u razgledu s ovog dijela Visokih Tatry, nismo, nažalost, imali ljepše vrijeme ni na našem putu kroz najviše dijelove ove golime planine, kroz predjele oko brojnih glacijalnih jezera, među kojima je najveće i najljepše Morskie Oko. I tamo se odlazi iz Zakopana, autobusom koji vozi sve do velikog turističkog doma uz samo jezero Morskie Oko. Naročito su gustom crnogoricom obrasli krajevi u dolini Rybiego Potoka. Još prije ulaza u tu visokodolinu spušta se udesno od ceste Roztoki Potok u bučnome slapu, koji se zove Slap Mickiewicza. Prekrasni su to krajevi, pokriveni gustim crnogoričnim šumama, koje još više povećavaju i onako veliko obilje vlage u zraku. U visini prvih jezera (1400 m) prelazi visoka šuma u neravnoj crti u gustu klekovinu planinskog bora, koja obrubljuje i Morskie Oko. Iz gustog i tamno zelenog pokrova tog otpornog bora uzdižu se pojedinačna, visoka stabla limbe, jedne od najstarijih vrsta borova uopće (*Pinus cembra*).

Od prvog i najvećeg jezera uzdižu se strmi obronci najviših visova Visokih Tatry, od kojih neki dosižu i visinu od 2600 m. Uz odronjeno stijenje i brojno kršje, uz strme stijene i kukove najbizarnijih oblika, redaju se na velikim terasama brojna sad veća sad manja intenzivno modra jezera, uz koja se nalaze i ostaci vječnog snijega. Velike mase snijega, koje se tu nagomilavaju u toku duge zime, predstavljaju još uvijek glavni izvor vode za ta jezera, koja nikada ne presuše. Osim tog snijega, sve je tu sivo i sumorno, s malo kontrasta prema prorijeđenom biljnom svijetu. U mnoštvu granitnog stijenja prevladava žuto zelenkasta, crna i siva boja, što se nas, koji smo navikli na bjelinu naših vapnenaca i dolomita, dosta čudno doimlje. I što je još neobičnije, svagdje obilje vode: brojni izvori, šumni potočići, bezbroj manjih jezera, sve to stvara sliku bujnosti biljnog života, koji se tu

inače bori s visinskim tegobama te se sve više prorijeđuje. Iznad 2300 metara ne javljaju se uopće više grmovi: malobrojne se alpske i subnivalne biljke tijesno priljubljuju uz podlogu i postepeno ustupaju mjesto mnogo otpornijim lišajima. U toj borbi s neprijatnom klimom najduže odoljevaju niske planinske vrste, prilegnutih stabljika i sitnih zimzelenih listova. U najvišem dijelu Visokih Tatra, u subnivalnom pojasu ni nema drugih biljaka.

Planinarski dom u području Poljskih jezera

Foto: F. Kušan

Naročito je lijep kraj oko Pieciu Stawow Polskich (Pet Poljskih jezera), koj ase redaju jedno za drugim u živopisnim udolicama podno planinskih gorostasa sa nekoliko stotina metara visokim i strmim stijenama granita. Pravi je to raj za alpiniste, koji se tu u manjim skupinama redovito susreću na svojim vratolomnim pothvatima. Jedan od najtežih uspona je onaj na strmo otsječeni i osamljeni Mnich (Monah), kojeg je i pred našim očima upravo svladala ekipa muških i ženskih alpinista.

Uživanju u usponima i svladavanju divnih terena nema tu kraja. Šteta je samo što nema više planinarskih domova i skloništa. Za ovako veliki posjet turista i planinara postojeći domovi uza sav iskorišteni prostor nisu dovoljni, pogotovo ne u slučaju nevremena i jakih kiša, koje su tu vrlo česte. Povratak u Zakopane uz dobro razvijeni autobusni saobraćaj nije bio nikakav problem. Opet u Zakopanima! Bilo da idemo nekamo u poljske planine, bilo da se iz njih vraćamo, uvijek nas dočekuju Zakopane, Zakopane sa svojim kočijama, mliječnim barovima i karakterističnim kućama strmih krovova na katove...

Riječki planinari na Kilimandžaru

Izvještaj ekspedicije

Članovi P. D. »Platak« iz Rijeke Ernest Tomšić, Stanko Vičić, Stanko Simčić, dr. Niko Novaković i ing. Ivo Gropuzzo te član P. D. »Velebit« iz Zagreba Edvin Rakoš popeli su se dne 11. XII. 1958. na Kaiser Wilhelm Spitze (6.010 m), najvišu točku vulkana Kibo u skupini Kilimandžara (Ekvatorijska Afrika).

Ekspedicija P. D. »Platak« financirana djelomično od Planinarskog Saveza Hrvatske, a djelomično od raznih političkih i sportskih foruma riječkog kotara te velikog broja raznih poduzeća, krenula je, nakon dugotrajnih priprema dne 30. X. 1958. teretnim parobrodom »Jugolinije« iz Rijeke. Nakon vožnje od 23 dana, sa zadržavanjem u Trstu, Splitu, Beirutu (Libanon), Aqabi (Jordan) i Jeddahu (Saudijska Arabija) ekspedicija je stigla u etiopsku luku Massawa, gdje se iskrcala dne 24. XI. 1958.

Nakon iskrcavanja, ekspedicija je nastavila put vlastitim kamionom tipa OM (»il leoncino«) do Addis Ababe, gdje je bila gostoljubivo primljena od uprave tamošnjeg Jugoslavenskog Kluba, u čijim prostorijama je bio osiguran smještaj učesnika ekspedicije za vrijeme boravka u glavnom gradu Etiopije. Prilikom putovanja kroz etiopsku visoravan, da bi sačuvali fizičku kondiciju, riječki planinari poduzeli su uspon na vrh An Amba (3.468 m), veoma interesantan obzirom na vegetaciju i faunu.

Sa sobom je ekspedicija na kamionu ponijela iz domovine opremu za logorovanje i hranu za cjelokupni boravak na afričkom kopnu, kao i gorivo za više hiljada kilometara, tako da su utrošena neznatna devizna sredstva za ovaj dio putovanja.

Iz Addis Ababe naši planinari imali su namjeru kamionom otputovati kroz južnu Etiopiju i Keniju u Tanganjiku, gdje se oko 3' i 15' južno od ekvatora uzdiže imponantan masiv Kilimandžara, sastavljen od dva ugasla vulkana (Kibo i Mawensi). Međutim, radi nemira u sjevernom dijelu Kenije, kolonijalne vlasti nisu dozvolile ekspediciji prolaz kamionom kroz ovaj predio, već jedino lijet avionom iz Addis Ababe do glavnog grada Kenije Nairobi, te kratkotrajni tranzit bez zadržavanja u Tanganjiku.

Usljed pomanjkanja deviznih sredstava, na put je dne 5. XII. 1958. krenulo samo 6 članova ekspedicije, dok su preostala četvorica i to Uroš Menegelo-Dinčić, Svetozar Radenović, Stanko Gilić i šofer Alojz Ožanić ostali u Etiopiji, gdje su izveli nekoliko izleta kroz zanimive predjele južne i jugozapadne Etiopije.

U Nairobiu riječki planinari unajmili su mali autobus VW, koji ih je, nakon interesantne vožnje kroz nacionalni park pun divljači i zvijeri, prebacio u Moshi (Tanganjika), odakle su nastavili drugim autobusom do sela Marangu, ishodišne točke za uspon na Kilimandžaro sa južne strane. U Marangu unajmljen je, u organizaciji tamošnjeg hotela Kibo »safari« od vodiča i 4 nosača, pa je dne 8. XII. ekspedicija krenula na put prema konačnom cilju.

Planinarsko društvo za istočnu Afriku (The mountain Club of East Africa — Moshi), podijelilo je cijeli uspon na Kibo u četiri etape, pa je u tu svrhu sagradilo 3 prihvatne kolibe. One su bez ikakvog komfora, ali otklanjaju potrebu nošenja šatora te predstavljaju stanovitu sigurnost prema nevremenu i divljim zvijerima, naročito leopardima, koji su brojni u džungli ispod Kilimandžara.

Prvog dana puta kroz gustu džunglu ekspedicija je u laganom usponu stigla do prve, Bismarck-ove kolibe, na visini od oko 3.100 m, prevalivši visinsku razliku od 1.600 metara. Slijedećeg dana stigla je ekspedicija do Petersove kolibe (oko 3.900 m), djelomično kroz džunglu, a djelomično preko valovite stepe i brojnih potoka i bujica što se ruše sa podnožja Mawenzija. Trećeg dana puta naši planinari stigli su na prostrano pusto sedlo između Mawenzija i Kiboa, odakle su u laganom usponu stigli do male limene Kibo-kolibe na visini od 4.780 m. Ovdje je ostavljena sva oprema pa su članovi ekspedicije jo šiste noći u svjetlu baterija nastavili put južnom padinom Kiboa, praćeni od vodiča Daudija, dok su nosači ostali čekati u Kibo kolibi.

Uspom do ruba kratera Kiboa vodi većim dijelom preko strmih sipara, sastavljenih od pokretnog vulkanskog pepela, koji još znatno otežava i onako na-

porno uspinjanje na ovoj velikoj nadmorskoj visini. Gotovo svi članovi ekspedicije osjećali su znakove visinske bolesti (glavobolja, mučnina, silno ubrzano udaranje srca), ali su ipak, nakon osamsatnog uspinjanja ujutro dne 11. XII. 1958. stigli na rub kratera pun snijega i ledenih stijena i tornjeva.

Daljnji uspon vodio je preko vrha Cillmans' Point grebenom djelomično stjevnitim a djelomično zaleđenim, sve do najviše točke kratera — Kaiser Wilhelm Spitze, na kraju su riječki planinari stigli oko 10 h. te ovdje postavili jugoslavensku zastavu i zastavicu planinarskog društva »Platak«.

Za vrijeme boravka članova ekspedicije na vrhu, nastupilo je iznenada nevrijeme sa snijegom i maglom, koje ih je prisililo na naglo povlačenje istim putem do Kibo-kolibe, odakle su se još istog dana, praćeni kišom i vjetrom spustili do Petersove kolibe. Slijedećeg dana produžili su do Bismarck-ove kolibe, u kojoj su nosači priredili malu svečanost i okitili učesnike vijencima, spletenim od cvijeća sa podnožaja Kilimandžara.

Kako je nevrjeme i dalje vladalo u području Kilimandžara, a ekspedicija nije mogla čekati budući da joj je boravak u ovome kraju bio ograničen (engleske kolonijalne vlasti dozvolile su naime prolaz kroz Keniju samo uz uvjet, da članovi ekspedicije imaju već uplaćene avionske karte za dan 16. XII. 1958., kojeg dana im je dozvoljen tranzit kroz Keniju do Nairobija te bez zadržavanja lijet u Addis Ababu), odbačen je prvotni plan da se pokuša uspon i na Mawenzi, pa se ekspedicija vratila u Marangu. Nakon kraćeg zadržavanja produžila je ona za Moshi i Nairobi. Dne 16. XII. poslije podne učesnici uspona stigli su u Addis Ababu, gdje su se sastali sa ostalim članovima ekspedicije.

Dne 23. XII. otputovala je ekspedicija kroz Dankalsku pustinju do Assaba na obali Crvenog Mora, kamo je stigla 25. XII. te bila gostoljubivo primljena od splitskog poduzeća »Pomgrad«, koje ovdje gradi luku. U Assabu su naši planinari dočekali i Novu Godinu.

4. I. 1959. ukrcao je kamion sa svom opremom i dvojicom učesnika na francuski brodić »Leonne«, koji ih je, nakon trodnevne vožnje Crvenim Morem i kroz tjesnac Bab el Mandeb prevezao do luke Aden u Adenskom protektoratu, gdje su se prekricali na jugoslavenski parobrod »Vis« i otputovali u domovinu. Ostalu osmoricu, koja je dne 6. I. odletjela ovionom za Aden da se sastane tamo sa prvom grupom, britanske kolonijalne vlasti prisilno su ukrcale u isti avion i vratile u Assab, uskrativši svako objašnjenje.

Ova se grupa našla u veoma teškom položaju, bez sredstava i opreme. Na sreću, u Assab je stigao motorni brod splitskog poduzeća »Jadroslobodna« »Pirod«, koji je ukrcao učesnike ekspedicije i dne 9. I. 1959. otplovio iz Assabe za Port Sudan. Iz Port Sudana »Pirod« je nastavio kroz Sueski kanal za Veneciju. Ovdje su se planinari iskrcali te vlakom stigli ujutro dne 27. I. u Rijeku, gdje su ih već čekala ostala dva člana ekspedicije sa cjelokupnom opremom.

Prilikom putovanja članovi ekspedicije snimili su veliki broj kolor-diapozitiva, kao i crno-bijelih snimaka. Osim toga snimljen je crno-bijeli uski film.

Time je završen prvi organizirani pohod veće grupe jugoslavenskih alpinista na drugi kontinent. Premda plan ekspedicije nije u potpunosti proveden te nisu izvršeni naročito značajni alpinistički pothvati, ipak ova ekspedicija prethodno uspjeh za naš alpinizam. Ako ništa drugo, ona je pokazala da je neosnovano prilično ukorjenjeno mišljenje da u našim prilikama nije moguće organizirati vrijedne pothvate. Nadamo se da će ona dati poticaj našim alpinistima, da pokrenu širu akciju za organizaciju pohoda u velegorja na stranim kontinentima.

Kartografske zanimljivosti

Karta, njezina osnovica i pouzdanost nije uvijek bila takva, kao što je danas. Ona je, kao i čovjek, zavisila o svome historijskom razvoju u cjelini i u pojedinostima. Njen komplicirani razvoj možemo uglavnom podijeliti na 4 epohe: na epohu starog, antičkog svijeta, na epohu t. zv. kršćansko-samostanske kartografije, zatim na epohu velikih geografskih otkrića. Ove tri epohe zajedno predstavljaju tip **spekulativnih karata**. Najnovija je četvrta epoha, epoha u kojoj se karte zasnivaju na astronomsko-matematičkim osnovicama. Razmotrimo li u općim crtama svaku pojedinu epohu, vidjet ćemo, da su one usko povezane s poznavanjem svijeta, s razvojem geografskih otkrića i egzaktnih nauka, kao i s općim i specifičnim historijskim, društveno-političkim i privrednim uvjetima.

Prva epoha: prastaro antičko doba. O njoj imamo veoma oskudne podatke. Postoji pretpostavka, da je već spiljski čovjek pradavnih epoha pokušavao crtati na stijenama špiljskih stanova svoje lovačke revire. Poznato je, da je postojala geografsko-kartografska znanost i umjetnost kod prastarih Feničana, Sirijaca i Asiraca, Perzijanaca, Kineza i Polinezijaca, kod nestalih naroda centralne i južne Amerike. Prvi konkretni podaci iz ekumene (grč. **oikos** = kuća, stan; odatle: **ekumena** označava stalno nastanjeni dio Zemlje), t. j. tada poznatog nastanjenog područja Sredozemnog mora, dolaze iz drevnog Egipta, gdje se povodom svakogodišnjeg plavljenja Nila razvio prvi katastar, kako bi se ponovno pronalazile zamuljene granice posjedovnih parcela. Antička je grčka nauka dala niz slavni imena učenjaka, astronoma i geografa-filozofa, kao na pr. Tales (oko 640 godine prije naše ere), Anaksimander, Hekateus, Dikearhos, Erastotenes, Hiparhos, Posidonius, Marinus iz Tira, Klaudio Ptolomeus (oko 90 godine naše ere). Do naših su se dana sačuvali jedino fragmenti Ptolemejeve geografije. Ovi učenjaci uglavnom pokušavaju rješavati oblik i izgled naše zemlje, tada još nedovoljno poznate ekumene, i to više u astronomskom značenju. O kružnom obliku Zemlje tek se nešto naslućuje i pojavljuju se prve geometrijske projekcije (konusna Ptolemejeva).

Rimljani, naprotiv, naslijedivši ogromno naučno blago Grka, bili su više praktični geografi — kartografi. Njihovo prostrano carstvo treba **saobraćajne karte**, karte mjesta položaja graničnih utvrda (kastuma) i legionarskih naseobina, **vojne karte**. Markus Agripa pristupa tome radu i tu nalazimo začetke organizacije rimskog katastra. No ni od toga nije ostalo gotovo ništa. T. zv. **Tabula Peutingeriana** iz 230 godine n. e. pronađena u XVI. stoljeću kod **Konrada Peutingera** u Augsburgu, kasnije otkupljena od princa **Eugena Savojskog** i sada čuvana u Državnoj biblioteci u Beču, najstarija je putna (itinerarna) karta iz tih vremena.

Druga epoha: kršćansko-samostanska kartografija. Kršćanstvo, zavladaвши u vjerskom pogledu prostranim rimskim carstvom, da bi što prije i jače učvrstilo svoj položaj, sistematski uništava antičku kulturu. Pod taj udar pala je i antička grčko-rimska geografija i kartografija. Netrpeljivost i uništavanje dostiže kulminaciju, kada je za vrijeme cara Teodosija, 389. godine, na podstrek carigradskog patrijarha, vjerski fanatik **Teofilos** zapalio i uništio biblioteku u Aleksandriji, gdje su, uz ostalo, bile čuvane i biblioteke pergamskih kraljeva i **Kleopatre**. Ovdje je surađivao i **Klaudio Ptolomej**, njen dugogodišnji bibliotekar. Njegova su najznačajnija djela **Megali matimatiki sintaksis tis astronomias** (arapski skraćeno **Almagest**) i **Geografiki ifigisis**. Sreća je, što su Arapi promicali astronomsko-geodetske nauke te posjedovali i djelomično spasili Ptolomejeva djela.

Karte kršćansko-samostanske epohe negiraju dostignuća antičke nauke o prikazivanju Zemlje. Zemlja je tada prikazivana kao ravna plivajuća ploča, obrubljena oceanima; središte svijeta je Rim, a svi putovi vode njemu i u »Svetu zemlju« (Palestinu). Pomoću šematskih znakova označeni su samo samostani, utvrđeni gradovi i velike rijeke. Ovakvo shvaćanje prikazivanja i izrade karata preuzimaju i arapski kartografi, zaposleni kod pojedinih vladara i vjerskih poglavica **ekumene**. Karte ove epohe, ovako primitivno izrađene, sačuvane su u priličnom broju.

Križarski ratovi (XI.—XIII. stolj.) prouzrokuju, da se zaboravljena Ptolomejeva geografija iz arapsko-muslimanskih zemalja pomalo vraća na Zapad, u

Evropu, i to na arapskom jeziku, a i u grčkom prijevodu. Najznačajniji se primjerci nalaze u samostanu Vatopedi (Atos = Sveta Gora), u Vatikanu, Firenzi i Toledu. Nema dokaza, da je Ptolomej sam crtao karte za svoju geografiju, koje su priložene nekim **prijepisima** njegovih rukopisa (Codex Vindobonensis etc). Izrada ovih karata najviše se pripisuje crtaču **Agatodemonu** iz Aleksandrije (oko 500 god. n. e.); njih ima 27 lista (tabli) te obuhvataju tada poznatu Evropu i najbliži Istok. Postupno, kako su nailazila otkrića ostalih dotad nepoznatih zemalja, broj ovih tabli se povećava. One su naznačene kao **Tabule Nove**, a izrađivane od najpoznatijih kartografa u Italiji, Nizozemskoj i Njemačkoj, koje su zemlje bile tada kartografski najrazvijenije te su do polovine XIX. stoljeća važile za neka područja kao jedini izvor kartografskog poznavanja i prikazivanja. Klasičan je primjer izvorna oblast Nila sa **Mons Lune** (Mjesečevim brdom), zatim oblast velikih afričkih jezera, diocentralnog Balkana i područja Urala. Obnova Ptolomejeve geografije i kartografije u stvari je prijelaz u doba treće epohe — **epohe najnovijih otkrića**.

Koliko mi je poznato, u Jugoslaviji posjedujemo dva dragocjena primjerka obnovljene Ptolomejeve geografije. Jedan primjerak, štampan 1511. godine u Veneciji, čuva se u samostanu franjevacu na otočiću Košljunu kod Punta na Krku, a drugi, štampan 1525. godine u Argentoragi (Strassburg), čuva se u samostanu franjevacu u gradu Hvaru. U oba atlasa obuhvaćena su tad poznate jugoslavenske zemlje na tada uobičajen način. Planine i brda prikazani su u jednoličnim lancima klobučastih oblika bez visinskih podataka.

Treća epoha: velika otkrića kartografska renesansa i reforma. Njen je motiv: sve jači ekonomski razvoj i potreba Evrope i ostalih zemalja Sredozemlja za sve većom razmjenom dobara. Trgovina se razvija uveliko i zbog toga se traže i upoznaju nove, nepoznate zemlje. Trgovačke karavane i pojedini putnici u trgovačkim, diplomatskim i naučnim misijama, donose vijesti o dalekim i bogatim krajevima. Kruže priče o basnoslovno bogatom istočnom carstvu Ivanovom (Etiopija), o otocima gdje se gaje mirodije i miomirisi (Zanzibar i Cejlon), o bogatim državama visoke kulture Chataju (Kini) i Cipangu (Japanu). Tada se već ponovno ustalio mišljenje i tumačenje o okruglom obliku Zemlje. Kraljevi Španije odobravaju morska putovanja u zapadnom smjeru, a kraljevi Portugala u južnom smjeru, kako bi se dokopali bogatih i nepoznatih zemalja. Godine 1492. **Kristof Kolumbo** otkriva **Novi Svijet — Ameriku**. Godine 1486. **Diaz** stiže do južnog rta Afrike — **Cabo tormentoso**, kasnije prozvan **Rt Dobre Nade**, a 1498. godine **Vasco de Gama** oplovljuje Afriku i stiže do Indije. Sva ta putovanja prouzrokuju nagli razvoj kartografije. Sastavljaju se **Portolani**, u kojima su sadržani opširni podaci o sidrištima i pristaništima, navigacione karakteristike pojedinih morskih oblasti. Izrađuju se **pomorske karte**, u koje se isprva ucrtavaju samo obalne linije, obalni objekti i ušća rijeka (jedan pomorski atlas iz XVI. stoljeća čuva se u Državnom arhivu u Zagrebu). Kartografska se prikazivanja šire od obalne linije prema unutrašnjosti kopna. Pojavljuju se brojni putopisi trgovačkih, diplomatskih i učenjačkih putnika, kao i ostali izvještaji i studije. Ti podaci dopunjuju i ispravljaju Ptolomejeve tabule, uklanjaju kartografske nastranosti prijašnje epohe. Sve ovo nosi obilježje **renesanse kartografije**.

Nastaje sve veća potreba za pojedinačnim kartama krupnijih mjerila, što opet dovodi do **reforme kartografije**. Sastavljaju se i matematički određuju brojne metode kartografskih projekcija. Mnogobrojna astronomska određivanja pojedinačnih i važnih geografskih točaka ispravljaju zablude stare kartografije. Kongres u Parizu (god. 1630.) određuje otok **Ferro** kao početni meridijan (meridijan **Riche-lieu**), kojega 1720. godine **Guillaume Delisle** prenosi za 20° na istok (meridijan **Pariza**). Planine i brda prikazuju se crticama u neprekidnom obliku gusjenice, bez visinskih podataka, ali s dosta horizontalne stvarnosti. **Gutenbergova** štam-parska umjetnost razvija se i napreduje u XVI. i XVII. st. te nije više potrebno crtati i kopirati karte rukom, već se njihovo umnožavanje vrši brže i jeftinije tiskanjem pomoću negativa duboreza u drvu.

Zlatno doba kartografske renesanse i reforme ukazuje na veliki niz slavnih imena učenjaka geografa i kartografa u Nizozemskoj, Njemačkoj, Italiji i Francuskoj, koji stvaraju epohalna djela geografije i kartografije. Evo ih nekoliko: **Nicola Cusa**, **Martin Behaim** (prvi globus), **Waldseemüller**, **Petrus Apiani**, **Battista Agnese**, **Regiomontanus**, **Fernel**, **Orontius Finaeus**, **Merkator**, **Olar Magnus**, **Se-**

bastian Münster, Gemma Frisius, Herberstein (Rerum Moscoviticarum commentarii), **Fafreri, Zeno, Lazius, Abraham Oortelius, Blaeu, Postel, Octavio Pisano, Josse Hondius, Giacomo Gastaldi, Coronelli** i t. d. Evo i nekoliko imena naročito značajnih za kartografiju jugoslovenskih zemalja: **Valvasor, Glavač, Lucić, Vrančić, J. C. Müller, M. Stier** i drugi.

Godina 1615. historijski je prijelomna u kartografiji: **Vilebrord Snellius** (Leyden — Nizozemska) postavlja znanstvene principe triangulacije, koju ostvaruje i potvrđuje praktično na terenu, ma da je već 1553. godine češki astronom-geodeta **Tadeus Hajek** vršio praktičnu triangulaciju okoline Praga u svrhu izrade jedne točne karte. Ovime se konačno dobiva sigurna okosnica karte pomoću geometrijsko-matematički određenih točaka, što čini temeljni uslov za prijelaz u 4 epohu.

Četvrta epoha: izrada karata na matematičkoj osnovi. Vršu se triangulacioni premjer s nivelmanom i topografska izmjera zemljišta. Metode mjerenja sve se više usavršavaju zajedno s instrumentima, tako da pod kraj XIX. st. imamo već i fotografsko snimanje na zemljištu — **stereofotogrametriju**, a u ovom stoljeću i snimanje iz zraka — **aerofotogrametriju**, što je dovelo do veoma velikog ubrzanja kartografskih radova. I tisak se usavršava. Godine 1807. **Senefelder** pronalazi kamenotisak, uskoro se uvodi fotolitografija i fotocinkografija, a upotrebom brzih tiskarskih strojeva — **offset**; rad je i veoma ubrzan.

Na prijelazu iz XVIII. u XIX. st. izmjera zemljišta, te izrada i tisak karata prelazi iz ruku pojedinaca ili malih poduzeća u državne ruke, jer su građanske i vojne vlasti jedine sposobne, da taj rad savladavaju i vremenski i materijalno. Uporedo s tim javljaju se i velika poduzeća privatne kartografije, ali samo kao reproduktivni faktor.

Uvod u ovu epohu predstavlja prvi primjer Francuske, otpočet 1669. godine po **Picardu**, a produžen po **Dominiku i Jacquesu Cassini**. Topografski premjer s prvim visinskim mjerenjem vrši **Cesar Cassini** od 1750. do 1793. godine i na temelju tog premjera nastaje prva povezana karta matematičke osnove velikog prostranstva: **Carte de France**, u mjerilu 1:86.400. Na ovaj premjer i izmjeru kao prototip ovakvog postupka i rada, istovjetne radove nadovezuju i ostale evropske i vanevropske države u matičnim zemljama i kolonijama. Sastav i tisak pomorskih karata također se razvija paralelnim tempom kao i izrada terestričkih karata ili karata kopna.

U ovoj epohi bilo je mnogo kartografskih radova i u području jugoslovenskih zemalja.

U našim zemljama, koje su do ujedinjenja (1918. godine) bile u sastavu Austro-Ugarske, te radove izvodio je Vojni geografski institut u Beču, a u svome historijskom redoslijedu radovi su bili sljedeći: **Prvi zemaljski (Jozefinski) premjer** zajedno s prvim katastarskim premjerom u vremenu od 1764. do 17887. godine; karte mjerila 1:28.800 — 1:57.600. **Drugi zemaljski premjer** od 1805. do 1869. godine; karte mjerila 1:28.800, 1:144.000 i 1:288.000 te prijelaz na dekadni sustav u mjerilu 1:25.000. **Treći zemaljski premjer** od 1869. do 1887. godine karte mjerila 1:25.000, 1:75.000, 1:200.000 i 1:750.000. **Četvrti zemaljski premjer** od 1896. do 1914. godine pruža vrlo točne karte naročito u visinskom pogledu istih mjerila. Prikazivanje brda i planina postepeno se razvija prikazivanjem pomoću crtica (šara po metodi Lehmana) sa sve većim brojem visinskih podataka (kota), a kasnije se prelazi na prikazivanje pomoću slojnica (izohipsa) i sjenčanjem, da bi se kasnije (danas) u pojedinim kartama ove metode kombinatorno spojile.

U Srbiji je vršeno geometrijsko određivanje osnovnih točaka i topografski premjer od 1884. do 1892. godine, na osnovu čega se došlo do karata mjerila 1:75.000 i 1:200.000. Brda i planine izražene su u tim kartama u slojnicama s nešto visinskih podataka nedovoljne pouzdanosti (određivane su barometrom — holo-sterikom).

Nakon ujedinjenja 1918. godine, epoha jugoslovenske kartografije počinje 1920. godine. Na temelju novog premjera i topografske izmjere Srbije, Stare Srbije, Makedonije i Crne Gore, kao i reambulacije (provjere i dopune originalnih karata **Trećeg i Četvrtog zemaljskog premjera** za zemlje i pokrajine pod bivšom Austro-Ugarskom), od 1920. do 1933. godine Jugoslavija dobiva nove suvremene karte mjerila 1:50.000 i 1:100.000, a nešto kasnije i mjerila 1:200.000 — 1:500.000. Ove su karte temelj za sve naše suvremene karte u odgovarajućim mjerilima za pojedine

zadatke i značenja. One su naučno i praktično dovoljno pouzdane i zato bi kasniji kompilacioni kartografski radovi, koji se u osnovici na njih naslanjaju, trebali da budu iste točnosti i pouzdanosti.

Postavlja se pitanje njihove **ažurnosti**, t. j. **suvremene pouzdanosti**; da li i u koliko sadrže najnovije promjene na zemljištu, kada i kojim načinom su dopunjene. Dinamičan razvoj današnjice ubrzanim tempom stvara nove objekte na zemljištu, pa se javlja osnovna potreba, da se sadržaj karata što češće provjerava i upotpunjuje, a zatim tiska u obnovljenom izdanju. To nije uvijek slučaj, jer provjeravanje i novo izdanje karata traži mnogo vremena, a još više materijalnih sredstava. Uostalom, ovaj problem nije samo specifično naš, već je to problem sveukupne svjetske kartografije.

Veliki ruski geodeta-kartograf **Vitkovski**, u početku svoga velikog djela »**Kartografija**« navodi, da je »**karta, čim je otisnuta, već zastarjela**«, jer su u međuvremenu tehničke izrade, na zemljištu već nastale razne promjene. U tome je i osnovni problem njene pouzdanosti. Čitaoca karte ta nepotpunost ne treba da zbuni, jer će se usprkos tome na zemljištu moći snaći. Njemu treba da je jasno, da je karta produkt niza mukotrpnih radova, počam od izmjere i dopune, do preciznog crtanja, tehničke pripreme i samog tiskanja, a za sve to treba vremena. No zlo je i pokudno, ako se novo izdanje karte (ili njene kompilacije) temelji na **nedovoljno provjerenim starim podacima**; tada su primjedbe o nepotpunosti i netočnosti opravdane. Takve pak negativne kartografske pojave nažalost nisu rijetke i one pridonose, što mnoge suvremene geografske karte primamo ponekad priličnom nevjericom i opravdanom skepsom.

*

Još nekoliko riječi o t. zv. **tajnosti karte**. U staro i srednje historijsko doba, pa čak i u novijem vremenskom razdoblju, dok su karte još bile unikati, crtani i kopirani rukom, razumljivo je, da su predstavljale strogu državnu, vojnu ili trgovačku tajnu. Naročito, kad se radilo o trgovačkoj konkurenciji karavanskih i pomorsko-plovnih putova. Smrću su bile kažnjavane osobe, koje su prodirale u tajnu tadašnjih karata.

Razvoj kartografije u Srednjem i Novom vijeku, naročito izradom atlasa, skinuo je donekle tu tajnost s kartografije, ali visoka cijena i vremenska potreba njihove reprodukcije sputavala je i njihovu prodaju. Atlase su imali nekad samo pojedini vladari, bankari, trgovci i visoke škole, koje su se najčešće formirale uz pojedine samostane. Isto su tako bile izrađivane i velike zidne karte u bojama, bilo izravno na zidu ili na drvenoj zidnoj oplati. Vladari, pape, bankari, imali su svoje kabinete-salone, galerije, gdje su takve karte bile postavljene. Njima se osim vlasnika služio najuži prijatelj i interesenata; za široku javnost bile su isključene. Karte su bile izrađene prema podacima tadašnje geografske nauke, a izrađivali su ih istaknuti kartografi-umjetnici. Evo nekoliko primjera: toskanski vojvode Mediči, poznati bankari i trgovci, uredili su u svojoj rezidenciji u Palazzo Vecchio u Firenzi takav kabinet geografskih karata »**Cabinetto di mappamondi**«. Papinska vladalačka porodica Farnese u svome ljetnom dvorcu Caprarola, kod jezera Vico (sjeverno od Rima), uredila je dvoranu — salon geografskih karata. U Vatikanu, 1580. godine, papa Grgur XIII. postavlja jedinstvenu »**Galleria delle carte geografiche**«, koja sadrži veliki broj zidnih karata, koje su i danas ponos talijanske kartografije.

Za naše, jugoslovenske zemlje, u toj zbirci veoma je važna karta Italije od Giacoma Gastaldia, koja na istočnom rubu sadrži zapadni dio Balkanskog poluotoka sve tamo do Dunava i Morave. To je jedna od prvih karata približno pravilne planimetrijske situacije naših rijeka i planina, prikazanih krtičnjačkim humbama i unakrsnim crticama. U duždevoj palači u Veneciji, u Sala dello Scudo (sala grba), postoje dvije zidne karte Afrike, Azije i obih Amerika, koje je izradio Giacomo Gastaldi poslije 1548. godine, po porudžbi Vijeća Desetorice. U istoj dvorani nalazi se zasebno i znamenita karta svijeta od **fra Maura** iz 1457. godine, jedan od klasičnih primjera kršćansko-samostanske kartografije.

Historijski **jozefinski zemaljski premjer** (1763—1787 godine) izrađivao je karte isprva samo u dva primjerka, jedan lično za cara Josipa, koji je bio čuvan u

ličnoj blagajni, a drugi za načelnika Generalštaba, koji je dopuštao uvid samo svojim neposrednim vojnim suradnicima i zapovjednicima tadašnjih armija.

Promjena načina ratovanja, privredno-financijske potrebe, pronalazak i razvoj ubrzanog načina reprodukcije karte donosi sa sobom i to, da se tajnost sve više smanjuje. Značajna je historijatu kartografije godina 1810., kad je austrijski general Radecki predložio, a car Franjo II. nešto kasnije proglasio, da je **karta javno kulturno dobro i potreba svakog pojedinca**. Prije stopedeset godina izrečena misao nije izgubila vrijednost i opravdanje ni danas. Godine 1864. bila je u Beču dopuštena potpuno slobodna prodaja karata u određenim knjižarama, pa su tako karte uistinu i postale opće kulturno dobro.

Tajnost karte u današnje doba stvarno više ne postoji. I dnevna štampa piše i svuda se objavljuju slike o pojedinim »tajnim« objektima, koji se zapravo mogu vidjeti iz vlaka i sa ceste, ili biti fotografirani iz aviona na velikim visinama. Velike knjižare u Londonu, Milanu, Parizu i Rimu prodaju karte svojih i drugih zemalja i tamo možemo naći na pr. i sve naše specijalne i razne primijenjene, pa tako i planinarske karte. Njemačka i engleska izdanja naših karata u tim mjerilima, izdana kao turističke karte, najnovijeg su vremena te ukazuju, da tajnosti karata uistinu više nema.

Velika je istina, da **karta nije tajna, ali je tajna njena sadržina**. A to je stvar kartografske redakcije i kontrole. Kartu treba popularizirati, učiniti je pristupačnom svakom licu, koje to želi. Među takvima su u prvom redu planinari, jer upoznavanje karata i vježbanje u njenom čitanju u sobi i na terenu, opravdano spada u predvojničku i vanarmijsku vojnu obuku, a to i pojedincima i našoj narodnoj i državnoj zajednici može samo koristiti.

Ovaj mali izlet u domenu kartografije, koja u sebi obuhvata golemo bogatstvo nauke ne samo o sebi samoj, već i o sustručnim naučnim granama, iznio sam u želji, da čitaocu bude isto tako ugodan i poučan, kao lijep planinarski izlet, recimo, na Plitvička jezera, Velebit, Durmitor, Alpe ili koji drugi od mnogobrojnih naših divnih planinskih područja, koja su tako lijepo i zorno prikazana u našim specijalnim i planinarskim kartama.

Janko Senderđi

(1894 — 1959)

26. veljače ove godine izgubismo iz naše sredine našeg planinarskog seniora, oduševljenog planinara i planinarskog pisca Janka Senderđija. Svega tri dana pred njegovu nenadanu smrt slušali smo još njegovu živu riječ na predavanju u Geografskom društvu Hrvatske, gdje je u dva predavanja izložio historijat nastanka naše topografske karte. Pokojni Janko službovao je preko trideset godina u geodetsko-topografskoj struci kao oficir u Vojno-geografskom institutu Jugoslavije, a u toj struci je i penzioniran kao geodetski pukovnik.

Kao mladić Senderđi je pohađao strane vojne škole, no one ga nisu otuđile od njegovog naroda. Već iza Prvog svjetskog rata, u kojem je prošao daleke krajeve Istoka sve do Japana, dolazi u službu Topografskog odjelenja države SHS, gdje kao topografski stručnjak dobiva mjesto u Komisiji za razgraničenje Jugoslavije sa susjednim zemljama na jugu. Tako je Senderđi postao planinar, i od tada on godinama obilazi do onda još topografski nepoznata gorska područja na jugu prema Albaniji. Po njemu je označena granica na Jablanici planini, na Dešatu, Krčinu, Korabu, Šar-planini, Ko-

ritniku, Paštriku i t. d. Taj težak i složen terenski posao obavlja Senderdi sa njemu svojstvenim žarom i uživanjem u visokogorskoj prirodi.

Stvaranjem Vojnogeografskog instituta bivše jugoslavenske vojske postaje Senderdi oficir toga zavoda. Kada je 1924. na inicijativu generala S. Boškovića, tadašnjeg načelnika VGI u Beogradu započeto sa radovima na izradi nove jugoslavenska karte 1:50.000 i 1:100.000, dobiva Senderdi, tada u činu kapetana, dužnost organizacije i izvedbe toga rada na području Makedonije i Južne Srbije, gdje ranije nije bilo matematskog premjera terena. Mnogo godina proveo je na terenu uz teodolit i suncobran, penjao se od vrha

do vrha, obilazio mjesta, sela i naselja i sve to bilježio i skicirao. Takav rad uz prirodenu strast za upoznavanjem terena omogućio mu je da zaroni u ogromno blago naše narodne terminologije i toponomastike, da sakupi na hiljade raznih naziva, toponima, pa da uza sve još zapamti mnoštvo detalja vezanih uz razna područja. Mnogo godina kasnije, u mirovini znao nas je ugodno zabavljati svojim sjećanjima iz ranijih godina, a svega se sjećao tako živo i jasno da smo zajedno s njim i mi slušaoci proživljavali davne zgode.

Osim praktičkog znanja temeljenog iz terena i autopsije, pukovnik Senderdi bio je veliki ljubitelj knjiga. Sve što je bilo pisano i štampano u geodetskoj struci on je poznavao i kritički razlučivao. Sjećam se kako mi je jednom prilikom napamet citirao što je sve i gdje general Scheda iz Beča napisao o našoj zemlji. Još bolje bio je upućen u historiju kartografije, i teško da bi mu itko u toj struci mogao konkurirati. Točno je znao naslove starih mapa na latinskom, arapskom, turskom i talijanskom jeziku, znao je sva venecijanska i amsterdamska izdanja karata u kojima je dolazila naša zemlja. Kada sam mu jednom u nedoumici pokazao okrajak dijela jedne stare karte koja je pokazivala dio Istre, a nigdje nisam mogao saznati naziv

i autora čitave karte, on je već na prvi pogled pogodio: »Heymannova karta Italije!« Doista se čovjek mora diviti tolikom znanju i vještini!

Ovakovo specijalističko poznavanje naše kartografije od najstarijih vremena pa sve do doba kada su počela prva topografska snimanja osobito se istaklo na njegovom zadnjem predavanju u Geografskom institutu u Zagrebu, gdje je ponovo u punoj mjeri pokazao da je pravi ekspert u svojoj struci. Kao takovom bilo mu je ponuđeno da u suradnji s ovim institutom napiše jedan pregledni udžbenik historije kartografije naših krajeva od najstarije davnine sve do najnovijeg vremena. U tome radu prekinula ga je smrt. Da je došlo do onoga što je Senderdži zasnovao, dobili bi jedinstveno dijelo u našoj stručnoj literaturi. Naši čitaoci imaju prilike u ovom broju pročitati jednu njegovu radnju iz područja razvoja kartografije. Ovu radnju Senderdži je napisao nedugo prije svoje smrti upravo za naš časopis s namjerom da planinarima prikaže najzanimljivija poglavlja iz struke čiji je razvoj tako usko povezan uz historiju alpinizma i geografskih otkrića.

Janka Senderdžija poznam svega nekoliko godina. Bio je to otvoren karakter, bliz svakome, cijenio je svoje drugove, a sam je bio skroman i nena-metljiv. Najradije je govorio o planinama i kada se o njima poveo razgovor on se osjećao sretan i sav se zanio u pričanju. Njegovo opsežno stručno znanje, poznavanje više jezika, neumorno čitanje literature, stalan kontakt sa narodom i planinskom prirodom stvorili su planinara širokog formata, kome je teško bilo naći premca. Njegova puna vrijednost pokazala se i u planinarskom društvu »Zagreb« gdje je on bio vrlo plodan predavač i gdje je svojim predavanjima majstorski znao slušaoce zadržati u stalnoj pažnji. Kao planinarski pisac pokazao je izrazitu sklonost reminiscencijama, napose sjećanjima iz mlađih dana iz Makedonije, Šar-planine, Koraba, Istre, Učke, Obruča i t. d. U okviru nedavne polemike oko najviše vrha Šar-planine napisao je u beogradskom časopisu »Kroz planine« (1952. br. 3.) dokumentirani članak »Gdje leži najviši vrh Šar-planine?« u kojem je autoritativno iznio detalje o tome kako je došlo do zabune oko visine vrha Turčina.

U svojoj najužoj planinarskoj sredini, u Skupini seniora P. D. »Zagreb« pokojni Senderdži bio je jedan od najaktivnijih. Svakog četvrtka dolazio je na sastanak Skupine, ponedjeljkom je pohađao Geografsko društvo, utorkom je dolazio u planinarsku knjižnicu, a sve slobodno vrijeme trošio je na pisanje i čitanje knjiga. Imao je velike namjere. Htio je iskoristiti vrijeme u mirovini time da stavi na papir sve svoje iskustvo na korist mladima, no ta njegova želja ostala je neispunjena. Ostao je do svog posljednjeg časa u službi zajednice i to mu osigurava trajni spomen u redovima hrvatskih planinara.

M. M.

Antun Deanković

Prošlogodišnji Dan planinara Dalmacije bio je tužan. U nedjelju 12. listopada 1958. slavili su planinari Dalmacije svoj tradicionalni dan na Promini iznad Drniša. Prilikom uspona na vrh umro je zaslužni član planinarskih društava u Splitu, Ante Deanković u svojoj 57 godini života. Prilikom uspona on se nekoliko puta loše osjećao ali tome nitko nije pridavao veći značaj,

jer su časovite slabosti pri svladavanju uspona uobičajene, pogotovo kod strmijih uspona. Pri samom vrhu Deankovića je zahvatila potpuna slabost i on je mirno izdahnuo. Zadnji su mu pogledi bili na vrhove planina koje je toliko volio i na magleno more u dolini. Prisutni liječnik mogao je samo konstatirati smrt od srčane kapi. Prisutni planinari prekinuli su sa usponom i prenijeli svog druga u Drniš, odakle su prosljedili za Split gdje su mu odali posljednju počast. Ante Deanković dugo će ostati u sjećanju planinara Splita kao dobar i uzoran drug. Na inicijativu Savjeta planinara Dalmacije podići će se na dotičnom mjestu na Promini spomen-mogila sa pločom. (G.)

Valter Antun-Tuna

Izenada, preko noći — tiho, izgubili smo jednog vrlo agilnog, vrijednog i nadasve aktivnog planinara i skijaša Valter Antuna-Tunu.

U subotu dne 31. I. 1959. godine duboko nas je potresla vijest o iznenadnoj smrti našega člana Upravnog odbora planinarskog društva »Sljeme« iz Zagreba. Bio je voditelj naše foto-sekcije i instruktor, te jedan od najaktivnijih planinara. Tim više nas je začudila i iznenadila nagla smrt dragog nam Tune, što je on bio uvijek pun života, svake nedjelje i praznika na izletu i u svako doba godine.

Većinom je sam nagovarao članove društva u slučaju slabijeg vremena da se ide van u prirodu, da ne može biti nikada tako loše, da priroda ne bi imala svoga čara i pružala svoju ljepotu i zadovoljstvo.

Ovjekovječio nam je svu tu ljepotu, što ju pružaju naše planine, jezera i more, na nebrojenim fotografijama, koje će nam ostati u trajnoj uspomeni.

Njegove fotografije poznate su diljem čitave Jugoslavije, jer ih je izlagao na mnogim izložbama planinarskih i drugih fotografija, te bio nagrađivan za najbolje uspjele snimke.

Naročito je bio popularan na prvomajskim sastancima PTT planinara Jugoslavije, koji se održavaju svake godine u drugoj Republici i koje je ovjekovječio krasnim fotosima.

Njegova klubska predavanja, popraćena prekrasnim collar diapozitivima, što ih je sam snimio sa planina, jezera i mora — ostati će svima u nezaboravnoj uspomeni, kao i On sam.

D. F.

NOVOSTI SA VIDOVE GORE NA BRAČU

Na inicijativu P. D. »Mosor« na najvišem vrhu otoka Braća na Vidovoj Gori (778 m) dosadašnja planinarska kuća nazvana je imenom zaslužnog planinara i alpiniste Branka Lukšića, koji je lani poginuo u stijeni Kleka.

Dana 28. rujna 1958. g. skupila se na Vidovoj gori grupa od preko 60 planinara članova okolnih planinarskih društava. Uz prisustvo sestre pokojnika otkrivena je ploča izrađena i postavljena od članova P. D. »Mosor«. Drug B. Cerović je održao lijep govor i položio vijenac sa trakama

»Branku Lukšiću« — Savjet planinara Dalmacije.

Imenovanje kuće imenom Branka Lukšića došlo je spontano iz srca svih planinara Dalmacije. Odbor za proslavu rukovodio se je i tim što je obitelj Lukšić iz Sutivana na Braću gdje je Branko i pokopan u obiteljskoj grobnici.

U Bolu pod Vidovom gorom formira se novo planinarsko društvo pretežno od srednjoškolske omladine. Bol i njegova plaža Zlatni Rat leže podno Vidove gore na kojoj je planinarsko sklonište »Branko Lukšić«. Dom će sada imati svog mladog čuvara. Sa Vidove gore puca divan pogled na pučinu, otoke i obalu a odatle vode ugodni putevi na sve strane Braća.

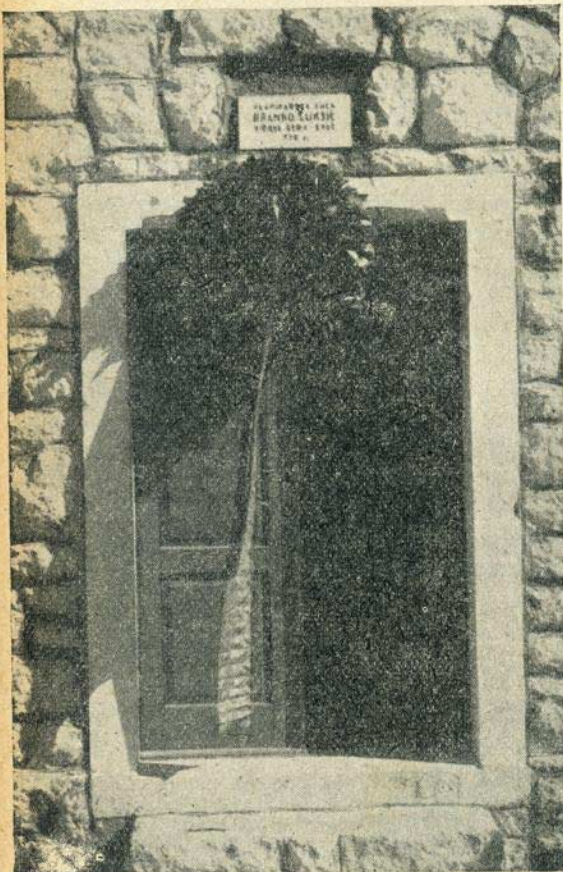
G.

NOVOSTI SA JAPETIĆA

Ove godine članovi P. D. Jastrebarsko uredili su i ponovo označili sve važne putove koji s južne strane vode do planinarskog doma na Žitnici. Pokraj ovog doma vode dvije planinarske magistrale i to karlovačka »Tragom XIII. proletarske brigade« i »Kroz Samorosko gorje«. Od ceste Sv. Jana—Jastrebarsko izgrađen je odbojak ceste do sela Grabarnik, a dogodine će biti produžena do planinarskog doma, tako da će se u dom moći i motornim vozilima. U selu Sv. Jani izgradila je šumarija iz Jastrebarskog novu lugarnicu, u kojoj je planinarima dodijeljena jedna prostorija za noćenje i odmor. Od lugarnice vodi do doma na Žitnici planinarski put koji je izgradio i uredio planinar Mijo Doljanski iz Bukovca, pa se put po njemu zove »Mijin put«.

USPINJAČA NA SLJEME

Uspinjača na Sljeme polaziti će odmah od raskršća ceste za Sljeme i Rebar. Trasa prelazi greben Golog vrha, siječe Leustekov planinarski put, potok Gračanec, stiže na »Jelačićev trg«, odakle ide preko doline potoka Lipje, mimo Brestovca, dolazi do livadice Krumpirište nedaleko Tomislavovog doma, pa odatle produžuje prema piramidi i svršava na visini od 1.020 metara. Duž cijele trase otvara se prekrasan vidik prema Zagrebu, koji je osobito lijep u noći. Visinska razlika između donje i gornje stanice uspinjače iznosi 660 metara, a ukupna dužina 3.850

Spomen ploča Branku Lukšiću na Vidovoj gori

metara. Donja stanica udaljena je svega 10—15 minuta od tramvaja, a gornja svega oko 200 metara od piramide. Kapacitet uspinjače bit će 400 osoba na sat u jednom pravcu i predviđa se da će godišnje u oba pravca biti prevezeno oko 650.000 putnika. Kabine uspinjače biti će zatvorene a u njih će stati po 4 osobe. Blizina polamiljunskog grada i tramvajska veza osiguravaju veći komercijalni efekat nego kod bilo koje uspinjače u Jugoslaviji do

sada izgrađene. Planinari s velikim zanimanjem očekuju izgradnju. Uspinjača će omogućiti laki poldnevni izlet na Medvednicu, a naročito će pogodovati starijim osobama, majkama s djecom, koji će za vrijeme magle u Zagrebu skoknuti na Medvednicu da se ogriju na ljetnom ili zimskom suncu. Planinarski domovi na Medvednici dobit će brojne nove posjetioce i ne će zjapiti od praznine kao do sada.

NOVI PLANINARSKI DOM NA UČKI

Otvorenje novog planinarskog doma na Učki 5. listopada 1958. pretstavlja planinarski događaj od širokog interesa. Dugo je trebalo da ova zgrada dođe u ruke planinarima. Za rata dom je bio spaljen, a domaćin sa čitavom familijom ubijen. Poslije rata dom je obnovljen, no nije pre-

ma ima svakodnevna autobusna veza, a u sezoni često voze izletnički autobusa iz Opatije. Iza doma nalazi se u udaljenosti od 50 metara ogroman ponor sa širokim otvorom koji pretstavlja veliku atrakciju za turiste. Od doma vodi na vrh Učke (1396 m) ugodna šumska staza u brojnim

Planinarski dom na Učki

dan na upotrebu planinarima već je služio kao ugostiteljski objekt, neko vrijeme je bio iznajmljen kao gostionica privatnicima, i stalno prelazio iz ruku u ruku. Planinarsko društvo »Opatija« u Opatiji, koje je dobilo dom, sada ima veliki zadatak u vezi s uređenjem i uzdržavanjem. Dom je na vrlo pogodnom mjestu, na prijevoju ceste Rijeka—Pazin preko Učke, na visini od 925 metara. Do do-

zavojima u trajanju od jedan sat hoda. Sa vrha Učke pruža se jedinstveni pogled na Istru, Kvarner i Tršćanski zaljev, sve do Venecije. Na vrhu nalazi se razgledni toranj sa primitivnim skloništem od nevremena. Putovi na vrh Učke dobro su markirani i omogućuju uspon iz brojnih kupališnih mjesta na podnožju planine.

OTVORENJE PLANINARSKOG DOMA NA KLEKU

Konačno smo dobili decenijima očekivani planinarski dom na Kleku. Novi dom je sagrađen iznad šumskog pojasa blizu podnožja poznate Klekove stijene na ma-

Prilaz od Ogulina dobro je markiran. Ključ od dom analazi se kod Planinarsko gdrštva u Ogulinu. Opskrbu treba ponijeti sa sobom, a vode ima u cisterni

Novi planinarski dom na Kleku

Foto: dr. Z. Poljak

lom zaravanku, koji je umjetno proširen. Sa terase pred domom pruža se prekrasan pogled koji seže od Ličke Plješevice i Velebita preko Male Kapele sve do Bjelolasice. Zasada je u domu uređena lijepa blagovaonica i kuhinja, a na spratu bit će uređene spavaonice. Od kuće do vrha Kleka ima oko pola sata laganog uspona, a od Bjelskog do kuće niti sat uspona.

u samoj zgradi. Smještaj novog doma naročito je pogodan za naše alpiniste radi blizine stijene. Otvorenje doma obavljeno je na svečani način 12. listopada 1958. godine. Bio je prekrasan jesenski dan, i na proslavi se sakupilo preko 500 ljudi, među njima i predstavnici 16 planinarskih društava.

60 GODINA PLANINARSTVA U IVANCU

Planinarsko društvo »Ivančica« u Ivancu jedno od prvih planinarskih organizacija u Hrvatskoj. Osnovano 1898. godine kao podružnica HPD-a društvo je uz manje prekine radilo šezdeset godina.

Ivančica (1.061 m) najmarkantnija planina sjeverne Hrvatske odavno je privlačila planinare, pa nije čudo da su u društvu polovici prošlog vijeka učestali izleti na Ivančicu. Sam vrh tada je bio obrasao i neprohodan, ali je zanimanje za njega toliko poraslo da je uređen prilaz, a na samom vrhu 1893. g. sagrađena 12 m vi-

soka drvena piramida. Na Ivančici nije interesantan samo vrh, na njenim obroncima nalazi se pet ruševina srednjovjekovnih utvrda i niz drugih zanimljivosti. Mjesto Ivanec uraslo u Ivančicu, čini s njom nedjeljivu cjelinu, pa je logično da je upravo u njemu 1898. g. došlo do formiranja planinarske organizacije.

Kao i u sličnim prilikama i tu je nosilac planinarske aktivnosti bio uzak krug inteligencije. Izgleda da je tada društvo postojalo samo formalno, bez neke veće aktivnosti. »Hrvatski planinar« od 1904. g.

pita, ima li koga živog od planinara u Ivancu? Međutim, 1911. i 1912. g. započela je vanredna aktivnost, koju je prekinuo tek I. svjetski rat. Obnova podružnice u Ivancu izvršena je 1923. g. Tada počinje procvat ivanečkog planinarstva između dva rata. To je razdoblje kada na vrhu Ivančice niče kuća i piramida, kada se obnavljaju putovi i mnoge druge aktivnosti. U tom razdoblju javlja se markantna ličnost mladog liječnika dr. Alberta Georgijevića Špilera, koji je na svojim leđima ponio lavovski dio tereta. Najprije je bio tajnik, a kasnije dugogodišnji predsjednik PD Ivančice. Za sredstva,

maćih. Tada su u Ivanec organizirani izleti iz Zagreba i okolice kao u kakovu fotoamatersku Meku. Iduće godine priređena je druga izložba, koja je po kvaliteti i kvantiteti premašila prvu. Na njoj su sudjelovali izlagači iz Zagreba, Ljubljane, Beograda, Varaždina, Sušaka i Osijeka. U listopadu 1933. g. u Ivancu je pokrenuto jugoslavensko izdanje »Galerije«, internacionalnog mjesečnika za umjetničku fotografiju. Nosilac fotoamaterskog djelovanja u PD Ivančici bio je Otokar Hrazdira, koji je 1931. g. u Pragu dobio drugu nagradu, a iste godine u Canes-u Grand Prix za umjetničku fotografiju.

Planinarski dom i piramida na vrhu Ivančice

Foto: E. Kušen

koja je trebalo namaknuti u svrhu gradnje na Ivančici uloženi su veliki trud.

1. IX. 1929. g. konačno je završen planinarski dom i željezna piramida te su istog dana predani na uporabu planinarima.

U isto razdoblje padaju još dvije aktivnosti ivanečkih planinara: izleti i planinarska fotografija. Osim većeg broja izleta u zemlji priređena su dva izleta u inozemstvo: Visoke Tatire i Grossglockner. Fotosekcija PD Ivančice, osnovana 1931. g., igrala je značajnu ulogu u tadašnjem kulturnom svijetu. 1932. g. organizirana je »I. izložba fotoamaterskih slika u Ivancu« pod pokroviteljstvom predsjednika HPD-a Josipa Pasarića. Na izložbi su sudjelovala 22 izlagača od toga 12 do-

Drugi svjetski rat prekinuo je djelovanje društva i mnogi su članovi stradali zbog pomaganja ili simpatiziranja sa NOP-om (među njima i Otokar Hrazdira).

Nakon Oslobođenja moralo se početi iz početka, jer dom je bio razrušen, a piramida onespobljena. Ivanečki planinari tiložili su mnogo truda i dobrovoljnih radnih sati, pa je obnovljeni dom 1951. g. ponovo predan na upotrebu. Po Ivančici markirano je 13 putova. Prošle (1958.) godine uređena je željezna piramida i vidikovac, a na izvoru Mrzljak ozidano je vrelo. Broj posjetilaca planinarskom domu raste iz godine u godinu:

broj posjetilaca:	568	658	1259	2098
godina:	1955.	1956.	1957.	1958.

U organizacionom radu i na popularizaciji planinarstva učinjeno je još i više. PD Ivančica se je u tom pogledu najviše angažirala u rješavanju planinarskog kompleksa Hrv. Zagorja. Prvo savjetovanje zagorskih planinarskih društava, koja su danas već običaj, održano je na Ivančici u organizaciji domaćina. Prvi slet mladih planinara Hrv. Zagorja opet u organizaciji PD Ivančice (kod propagande pomoglo je PD Ravna gora iz Varaždina), održan je 9. VI. 1957. g. na Ivančici. Ovakovi sletovi postali su pomalo tradicija, što više, oni su prešli lokalni značaj, pa se na njima sakuplja omladina iz Srbije, Bosne i Hercegovine i Slovenije. Zagorski planinarski put, najveći uspjeh zagorskih planinara, za vrijeme nastajanja imao je najveći oslonac među varaždinskim i ivančkim planinarima.

I problema dakako ima. Na osmogodišnjoj školi do sada se nije mogao naći nastavnik, koji bi zadovoljio mnogobrojne mlade planinare.

Nadajmo se da PD Ivančica ni u buduću ne će iznevjeriti!

Eduard Kušen

»SEDMI STUPANJ« I PROFANACIJA ALPINIZMA

Prošlog ljeta su četiri njemačka alpinista iz Nirnberga, Jörg Lehne, Dietrich Hasse, Lothar Brandier i Siegfried Loew uspjeli izvršiti uspon preko sjeverne stijene Lavaredo u Dolomitima u Italiji. Stijena je visoka 560 metara i do sada se smatrala neprolaznom. Za izvršenje uspona utrošili su četiri dana, tri puta su u stijeni bivakirali, na nekim mjestima morali su svladavati prevjesna mjesta u dužini od 20 metara, i smatra se da bi klasifikaciju stijena po težini na šest stupnjeva sada trebalo proširiti za još jedan, sedmi stupanj težine. Ovaj teški prvenstveni uspon izazvao je ipak veliko negodovanje među alpinistima i to zbog toga što su se navedeni penjači u stijeni služili električnim kompresorom za bušenje rupa u glatkoj stijeni, u koje su zatim zabijali klinove za osiguranje. Na čitavom usponu utrošili su ukupno 200 klinova. To je izazvalo oštre proteste radi »oduzimanja časti plemenitom sportu«, pa neki listovi nisu htjeli ni spomenuti imena dotičnih alpinista, tvrdeći da takav postupak potječe na vrijeme kad je Hitler od njemačkih alpinista zahtijevao da »pangermaniziraju sve planine«, pod svaku cijenu, zbog čega je proliveno mnogo krvi u nepotrebnim nesrećama. Odmah nakon ovog događaja pokušala su tri talijanska pla-

ninara izvršiti sličan podvig, no nakon pola dana penjanja uspjeli su se popeti svega 50 metara od baze. U jednom trenutku vođa naveza izgubio je ravnotežu, pao u dubinu i sa sobom povukao ostalu dvojicu partnera. Poginuli planinari zovu su: Costante Marinoni, Antonio Guidici i Renzo Scadella

ALPINIZAM U JAPANU

U posljednje vrijeme naglo se razvija alpinizam u Japanu, i to naročito među omladinom. Kao ilustracija poslužiti će nam prošlogodišnja nezgoda u tzv. Japanskim Alpama, kada je uslijed jedne nenadane vremenske nepogode i proloma oblaka ostalo u planini u nevolji oko 800 planinara. Bujice su odnijele planinske mostove i oštetile staze tako da se mnogi nisu mogli više vratiti. Gorska služba spasavanja imala je pune ruke posla, a morala joj je pomoći i vojska. Planinare se tražilo i helikopterima i bacala im se hrana i oprema iz zraka.

Zanimljivo je da japanski alpinisti imaju svoje vježbalište usred Tokija, milijonskog grada. Za vrijeme prošlog rata podignut je u Tokiju jedan betonski brijeg, da bi se na njemu vježbali vojnici. Brijeg je vrlo strm, visok oko 40 metara i danas služi kao vježbalište alpinističkih društava, a ostalim građanima kao sredstvo za razonodu. Svake nedjelje može se na ovom betonskom boku vidjeti brojne alpiniste u punoj opremi, ali i mnogo najmladih, koji se okomitim stranama penju bosonogi i goloruki.

86-GODIŠNJA ENGLESKINJA NA TRIGLAVU

Fany Copeland 86-godišnja Irkinja, odrasla u Škotskoj, već preko tri decenija živi u Jugoslaviji. Naučila je naš jezik i radila kao lektor engleskog jezika na Ljubljanskoj Univerzi. U mladim godinama bavila se i alpinizmom i prepenjala Sjevernu stijenu Triglava, Obišla je mnoge naše planine, ljeti i zimi na skijama i u engleskoj štampi pisala o našim planinama. Od naše planinarske organizacije dobila je kao priznanje srebrnu značku. Fany Copeland živi sada u Ljubljani i tu je saznala za 180-godišnjicu prvog uspona na Triglav. Odlučila je da se popne opet na njegov vrh i zamolila poznatog slovenskog planinara Jožu Čopa da je prati. Starica je vrlo čilo podnijela taj napor, i nakon 14 sati hoda uspjela se na vrh. Po povratku je izjavila da joj uspon nije bio težak i da slijedeće godine namjerava ponovo poduzeti uspon, no ovaj puta sama.